Д. х. Димовъ.

МАКЕДОНСКИЯТЪ ВЪПРОСЪ
и
УЧИТЕЛЯ.

Цѣна 40 ст.

КЮСТЕНДИЛЪ
Печатница „Изгрѣвъ“
1902

Д. х. Димовъ.

МАКЕДОНСКИЯТЪ ВЪПРОСЪ
и
УЧИТЕЛЯ.

рефератъ,

чегенъ въ едно отъ засѣданията на Плѣвенския Учителски Съборъ (15 априли 1902 год.)

КЮСТЕНДИЛЪ
Печатница „Изгрѣвъ“
1902

Кюстендилъ—Печатница „Изгрѣвъ“ 1902 № 9.

Прѣди да пристжпя къмъ сжщностьта на своя рефератъ, смѣтамъ неизлишно да съобща още отъ сега, че така наречения „македонски въпросъ“ е почти най-популярния въпросъ у насъ, че върху него се говори и философствува почти ежедневно отъ всевъзможни прѣдставители на македонската революционна мисъль, тій щото редъ страни на този въпросъ, които прѣди години може би сж имали своето значение при публичнитѣ събрания, днесъ вече нѣматъ никакъвъ смисълъ, особно пъкъ прѣдъ едно интелигентно общество като настоящето. Ето защо ще прѣнебрѣгна и нѣма да говоря нищо върху хуманитарната страна на македонския въпросъ, нѣма да се спирамъ сжщо и върху международната заинтересованость въ този въпросъ, защото тѣзи нѣща сж извѣстни на всички ни и неоспорвани отъ никого. Ще се спра само върху двѣ точки:

1. Какво влияние упражнява настоящето положение на Македония върху нашата свободна страна и

2. Какви сж били отношенията между македонскитѣ организации тукъ и въ Македония и какви сж отношенията между тия организации въ послѣдно врѣме.

Ще се спра само върху тѣзи двѣ точки затова, защото съмъ убѣденъ, че за всѣки здравомислящъ български гражданинъ и общественъ дѣецъ македонскиятъ въпросъ има важность до толкова, до колкото този въпросъ влияе върху нормалното развитие на България.

Възъ основа на моето разбиране, което ще изложа тукъ, ще изкажа най-подиръ и мнѣнието си относително участието на учителя въ маке-

донскитѣ движения у насъ. Каквото и рѣшение да се вземе по въпроса, азъ ще бжда доволенъ, ако успѣя само да заинтересувамъ по-голѣмата часть отъ събраното тукъ учителство върху него. А това е и цѣлта на настоящия рефератъ.

I.

Какво влияние упражнява настоящето положение на Македония върху нашата свободна страна?

Въ първитѣ нѣколко години слѣдъ освобождението на България много рѣдко или почти никакъ не се заговорваше у насъ за нѣкакво влияние на Македония върху свободното княжество. Това влияние го разбираха и чувствуваха въ себе си тогава само висшитѣ политически и дворцови сфери, обаче широкото българско общество и обикновената мисляща негова срѣда нито разбираха, нито чувствуваха тъй или иначе това влияние. И какъ друго-яче можеше да бжде, когато това общество се изтръгна изъ ноктитѣ на единъ безжалостенъ турски деспотизъмъ, когато то се почуствува свободно да жъне своитѣ плодородни ниви, да се радва на своя благословенъ занаятъ? Въ едно честито и радостно увлечение се изминаха първитѣ години на нашия свободенъ политически животъ. Прѣдъ милия образъ на възцарилото се щастие никому на умъ не идваше тогава да се позамисли върху нѣкакво „влияние“ на Македония. За нея ставаше дума, но само като братско пожелание да се види свободна и тя. Нищо повече. Такова бѣ настроението на широкото българско общество. Това настроение

бѣ много естествено, както казахме, обаче то, по причини, които ще изложимъ по надолу, не можеше да бжде дълготрайно. Въ сжщия моментъ, когато българинътъ почна съ сълзи на очи да се радва на свободата, на своя князъ, на своитѣ министри, на своя стражарь, на своя войникъ, въ сжщия тоя моментъ българскитѣ политически и дипломатически сфери замислиха присъединяването на Македония къмъ България и за тая цѣль почнаха да влизатъ, колкото по свое желание, толкова и по желанието на европейския дипломатически свѣтъ, въ сношения съ правителствата на ония държави, които се явятъ като заинтересовани въ дѣлбата на Турция и въ приятелството на които нашитѣ държавници виждаха най-голѣма гаранция за постигането на замислената цѣль. Въ сжщото врѣме, когато българскиятъ народъ работѣше безгрижно надъ своята нива и надъ своя занаятъ, управяващитѣ негови кжргове се уплитаха сѐ по вече и повече въ международни и политически комбинации, съглашения и съюзи. И тия уплитания не бѣха само едно тайно приятелско съглашение съ тая или оная „велика сила“, не бѣха само единъ формаленъ сговоръ за бждеще „единодушие“, а бѣха едни задкулисни държавнически актове, които косвено засѣгаха цѣлия държавенъ организъмъ, които ангажираха цѣлото българско общество. Кжсата слѣдосвободителна история на нашето княжество е доста ясна и категорична. Отъ нея ние можемъ да видимъ, че двѣ велики държави — главнитѣ претенденти на изтокъ, като прѣдставители на отдѣлни и враждебно настроени политически съюзи, поведоха у насъ чрѣзъ

съчуствуващитѣ тѣмъ български политици и държавници една жестока борба за надмощие въ влиянието върху българското държавно кърмило. Тая борба, която съставя почти цѣлия вѣншенъ отдѣлъ отъ новата ни политическа история, ставаше тъкмо тогава, когато българскитѣ земедѣлци се радваха на своето свободно политическо и икономическо положение, когато младитѣ български чиновници и учители се чувствуваха за винаги обезпечени съ своята прѣхрана. Кому идваше на умъ и кой имаше причини да вижда въ туй енергично дипломатствуване на нашитѣ държавници нѣкаква опасность за правилното развитие на страната? Два политикачствуващи лагера само крѣщѣха: „Русия ще осжществи нашия исторически идеалъ;“ — „тройния съюзъ ще възвърне първобитната слава на нашата татковина“. Туй бѣше всичкото.

Минаха обаче 10 — 20 години, и работата взе по другъ характеръ. Борбата между европейскитѣ съюзи продължава и се изостря, борбата за надмощие на тия съюзи у насъ сжщо продължава. Българскитѣ държавници не мислятъ друго, освѣнъ какъ да се осжществи историческия идеалъ и твърдо крачатъ по сжщия пжть, по който сж тръгнали веднажъ.

За голѣма бѣда, обаче, зародиха се у насъ събития, които съвсѣмъ не искатъ да знаятъ какво мислятъ и що гонятъ българскитѣ държавници, станаха нѣща, които съвършено видоизмѣниха младенческото настроение на българското общество. Първото и най-важното отъ тия събития бѣ ударътъ, който свободно нахлулата въ-

шна капиталистическа конкуренция нанесе на нашитѣ занаяти, на нашата дребна търговия и земедѣлие Започна се, както вече знаемъ, едно разлагане на дребното наше производство, въ резултатъ на което се яви полупропадането на голѣма часть отъ нашитѣ занаятчии и земедѣлци и обезземяване и пролетаризиране на друга часть отъ тѣхъ. Туй разлагане не стана изведнѣжъ и неочакванo по нѣкоя случайна причина, а бѣ единъ постепененъ процесъ на естествени закони — законитѣ на капиталистическото производство и капиталистическа конкуренция; но както и да е, резултатитѣ отъ това разлагане се явиха и ударихa своя печатъ върху общото състояние на българското общество. Нашитѣ занаятчии, земедѣлци и дребни търговци почнаха да чувствуватъ, че работата не върви тъй, както си прѣдполагаха отначало, че поминъка и живота имъ въобще съвсѣмъ не тръгва по оная посока, която си мислѣха въ първитѣ години слѣдъ освобождението отъ политическото робство. Вънъ отъ това разходитѣ на новата държавна организация бързе растѣха съ създаването на многобройни чиновнически, административни и полицейски институти, издържката на които легна изключително на гърба на сжщитѣ тия занаятчии, земедѣлци и дребни търговци. Тѣзи бързо растящи разходи на държавата ведно съ външната конкуренция разстроиха нашитѣ занаяти, разстроиха нашето дребно производство, а заедно съ това разстроиха и надеждитѣ на производителитѣ. Редомъ обаче съ конкуренцията, която сама по себе си още не е тъй страшна, явиха се още и друг

причини отъ мѣстенъ характеръ, които едновременно съ нея разрушаваха още повече българското стопанство, разрушаваха още повече спокойствието и безгрижието на българския производитель. Тѣзи вжтрѣшни причини бѣха: първо, неспособностьта на нашитѣ правителства да вникнатъ въ тенденцията на модерното производство и да отпочнатъ въ страната съотвѣтствуваща на врѣмето икономическа политика, прѣди още да достигнемъ до днешнитѣ мизерни послѣдствия, и, второ, алчностьта на нашитѣ държавници и на младата българска буржуазия къмъ ограбване и присвояване на общественитѣ богатства чрѣзъ политическата власть. И двѣтѣ тия обстоятелства сж толкова ясни и познати на всички ни, че едва ли ще се намѣри нѣкой, който да търси доказателства за тѣхъ.

Значи, българското общество или държава — както щете, зае слѣдното положение: отъ една страна, дребнитѣ производители пропадатъ подъ напора на външната, а по-кжсно и на вжтрѣшната капиталистическа конкуренция, и отъ друга страна, българскитѣ държавници и крѣпителитѣ имъ разграбватъ общественитѣ богатства и, безъ да си даватъ ни най-малко смѣтка за извѣрщващия се въ производството прѣвратъ и за разтящия масрафъ на държавата, не прѣдприематъ почти нищо за икономическото повдигане на страната, не прѣдприематъ никаква стопанствена реформа, а всичкия си финансовъ гений изливатъ въ злоупотрѣбления и безумно прахосничество на държавнитѣ парични срѣдства, изтръгвани чрѣзъ една разбойническа данъчна система. Като е дума за безумни прахосничества, нека

кажемъ, че тѣхната редица е безкрайно дълга. У насъ нищо друго не е ставало съ държавни-тѣ срѣдства, освѣнъ прахосничества. Но насъ обик-новенитѣ или, както ще трѣбва да ги назовемъ, „дребнитѣ“ прахосничества не ни интересуватъ толкова. Важно е да се спремъ за доказателство върху онова чудовищно по глупостьта си пра-хосничество, което носи прозовището: „нужди на армията“. Тая патриотическа фирма, която виси на вратътъ на България отъ какъ е зажи-вѣла свободенъ политически животъ, изсмуква най-жизненитѣ ѝ сокове. Едно грозно чудовище, което свободно изложва държавнитѣ каси — то-ва е българската военщина съ своя главнокоман-дуващъ. Българската военщина е отъ никого не-засѣгаема, свещена и неприкосновена, като ав-густѣйшия си шефъ. Никой не е дръзналъ до се-га да я безпокои, никой не е дръзналъ да обу-здае ненаситото ѝ гърло. Но за нея ще гово-римъ по-надолу.

Ето до какво състояние достигна нашата страна напослѣдъкъ. Населението обѣднѣ, маса занаятчии и селяни обезимотени нахлуватъ по градоветѣ и, като не намиратъ приложение на своя трудъ, ставатъ шайкаджии, крадци, нощни разбойници и въобще нарушители на обществе-ното спокойствие, за което тъй много се грижи българската полиция и за което тъй жално пла-че българската буржуазна, или по-добрѣ чор баджиска, преса.

При обясняването на тия печални явления у насъ, нека оставимъ на страна за сега капи-талистическата конкуренция, която видѣхме от-части какво е сторила, и нека вникнемъ въ вжт-

рѣшнитѣ, вѣ мѣстнитѣ причини, които най-много сѫ способствували, за да стигне държавата до днешния си халѣ.

Една отѣ тия причини, споредѣ мое то разбиране. е традиционната мечта на българския управнически и господствуващѣ свѣтѣ да прилѣпи „братската страна“ или часть отѣ нея къмѣ свободното княжество. За реализирането на този исторически идеалѣ нашитѣ властнически сфери слѣдватѣ отѣ освобождението на България и до днесѣ една тактика, която рано или кѫсно трѣбваше да даде своитѣ разрушителни за общественото състояние резултати. За начертаването и подържането на този държавенѣ патриотически планѣ нашитѣ държавници рискуваха всичко. Тѣ се отказаха да мислятѣ и да се грижатѣ за вѫтрѣшното благоустройство на България и съсрѣдоточиха всичкитѣ си държавни „усилия“ върху създаването и организирането на една блѣстяща военщина, готова всѣка минута да изпълни своята славна историческа мисия, било рамо до рамо съ „братския“ руски народѣ или пѫкъ съ неговитѣ съперници. Тая военщина, която ежегодно разширява своя великански търбухъ, за да поглъща все по-вече и по-вече отѣ народнитѣ богатства, е била най-милото и скѫпо съкровище на българския държавникѣ. Нищо тъй бащински не е отгледвано, нищо тъй отечески не е огрижвано както българската военщина. И ако това се е смѣтало за държавна добродѣтель, когато българскиятѣ данъкоплатецѣ е билѣ още способенѣ да издържа „своята“ армия, сега пѫкъ, когато тая способность е разклатена и когато цѣлата държава се застрашава отѣ фалитѣ, това

се смѣта за възвишенъ патриотизъмъ, за държавно-дворцово патриотическо великодушие. Въ послѣдно врѣме ние бѣхме живи свидѣтели на тая гнѣсна подигравка съ народното благосъстояние. Цивилнитѣ съвѣтници на короната оплакватъ отъ министерскитѣ банки честьта и кредита на България, съ „горесть“ на душата си заявяватъ, че тя ще фалира, а министерството на храбрата българска армия заявява чрѣзъ чорбаджиския печатъ, че нему и на умъ не е минала мисъльта да прави нѣкакви съкращения въ бюджета на своето вѣдомство. И това отвратително безчестие съ агонията на обществения организъмъ се върши тъй смѣло, тъй гордо и безсрамно, че човѣкъ се принуждава да мисли, какво дѣйствително водителитѣ държавни смѣтатъ, че изпълняватъ единъ безцѣненъ националенъ и исторически дългъ, като крѣпятъ и обсипватъ съ неописуеми милости „гордостьта на България“. И дѣйствително, тѣ така мислятъ. Върховниятъ вождъ на българската армия, всичкитѣ български правителства и всичкитѣ „родолюбиви“ чорбаджии, които крѣпятъ тия правителства у насъ, мислятъ, че историческитѣ задачи на българската армия напълно заслужаватъ жертвитѣ, които се даватъ за нея, че българската армия е най-мощната гаранция за възскръсяването на нѣкогашната чудна българска слава, на нѣкогашното чудно българско име и царство. „Да я крѣпимъ, проче, съ всички сили, дя я пазимъ като очитѣ си!“—ето неизмѣнното патриотическо мото на българския държавникъ, отъ която и политическа тайфа да прозализа той.

Слѣдъ тия нѣколко думи азъ вече мога съ увѣреность да утвърдя тукъ, че даже това едничко, изолирано отъ всички други по-второстепени причини, обстоятелство е достатъчно да се почуствува колко силно е влиянието на Македония върху свободното княжество и колко разрушителни сж резултатитѣ отъ това нейно влияние.

Прѣди да мина по-нататъкъ, нека резюмирамъ своята мисъль:

1. Управяващитѣ и господствуващитѣ кѫргове въ България започнаха своята държавническа дѣйность съ спокойно ограбване на зашемедената отъ свободата си страна и безъ никакъвъ що годѣ разуменъ тактъ въ финансовото и икономическото благоустройство на тая страна.

2. Тия сѫщитѣ кѫргове въ България при облагитѣ, които имаха като господари на положението, взеха още отначалото да мислятъ и за бѫдещитѣ облаги отъ едно широко българско кралство или царство, на което съ пълно право мислѣха, че ще бѫдатъ пакъ господари. Обаче, за тия бѫдещи облаги, за тая далечна благодать не бѣше достатъчно само желание, защото други външни политически кѫргове желаеха сѫщо да вкусятъ отъ тия облаги, отъ тая благодать, скрита въ подножието на Босфора. И българскитѣ държавници при своята вѫтрѣшна политика, започнаха да правятъ и външна политика, първото условие на която бѣ организирането, по найновитѣ издирвания на военната наука, на една армия, която да сътрудничи на съюзнитѣ корпуси или отряди въ похода имъ къмъ царигра дския „тиранинъ“.

3. Това желание на българскитѣ държав-

тѣ на своята външна политика, се разпалва отъ
день на день, обхваща сѣ повече и повече ония
кжргово у насъ, които най-живо си прѣдставяватъ
великобългарската благодать и Санъ-Стефанския
чорбаджийски кефъ, и въ резултатъ на всичко това
българското „христолюбиво“ войнство се въз-
дига въ степеньта на едно свещено учрѣждение,
за което България е длъжна, и когато фалира, да
дава мило и драго.

Понеже тукъ се занимаваме съ македон-
ския въпросъ, нѣма нужда да изясняваме при-
чинитѣ на грабежа въ държавното управление,
както и на пълната несъстоятелность на това
управление въ областьта на вжтрѣшната уредба
на страната. Насъ ни интересува въпросътъ, ка-
кво е влиянието на Македония върху България,
и това именно влияние се постарахме тукъ да
изтъкнемъ. Азъ намирамъ, че непоносимия ма-
териаленъ товаръ на България за издържката
на своята армия е единъ фактъ, който най-крас-
норѣчиво доказва колко убийствено е влияние-
то на Македония върху нея. Този товаръ про-
сто задушва България и най-силно ѝ прѣчи да
се развива правилно. Българскитѣ държавници
съ жергвитѣ, които правятъ за армията, мислятъ,
че изпълняватъ най-важната своя държавническа
мисия. А между това тази армия изчерпва толкова
много срѣдства на държавата, че за културнитѣ,
икономическитѣ и др. вжтрѣшни нейни нужди
не остава нищо. А какво би могло да на-
прави съ тия срѣдства едно умно и съобрази-
телно съ врѣмето управление за икономическото
развитие на страната—това всѣки отъ насъ е

въ състояние да разбере. Не го разбиратъ и нещатъ да го разбератъ само българскитѣ държавници. За тѣхъ армията е всичко. Азъ даже отивамъ още по-нататъкъ и казвамъ, че тая армия и нейния исторически дълг ътолкова сж умопобъркали нашитѣ държавници, че тѣ смѣтатъ за глупаво да се заловятъ за вжтрѣшното уреждане на държавата, та ако ще би и едновременно съ великобългарскитѣ си планове. И днесъ даже, когато послѣдствията отъ дългогодишната разбойническа вжтрѣшна политика и крайно безсмислената отъ културно гледище външна политика се показаха едно отъ друго по-печални, едно отъ друго по-грозни и опасни за правилното функциониране на обществения организъмъ, и днесъ даже, казвамъ, българския държавнически слой не се смѣта задължень да разсжди дали страната не може да се урежда и безъ да харчи всичкитѣ си сили „по идеала на българското оржжие“ и дали тази изтощена вече страна не може друго-яче да се свѣсти, освѣнъ съ разширяване вѣдомството на българския кралски скиптъръ. . . . .

Това положение на работитѣ дойде най-свтнѣ да убѣди мислящата часть отъ нашето недипломатствуваще общество, че положението на Македония кастува твърдѣ скжпо на княжеството. Влиянието на Македония вже да се чувствува по-нашироко и сега вече само заради това, че официална България при едно най-затруднително положение продължава да крѣпи една извънредна разкошна армия, почва да се мисли, че, ако страната ни се е плъзнала по една посока на пропадане и на разрушаване, то това се дължи

колкото на естествени причини, толкова и на причини, произтичащи отъ замисліть на България спрѣмо Македония.

Но влиянието на Македония не се изчерпва само въ материалното изтощаване на България и въ ангажирането на нейнитѣ управници да не прѣдприематъ нищо друго вънъ отъ „историческитѣ“ си замисли. Това влияние има по-широки размѣри и по-разновидни форми, които ще прѣдадемъ по-надолу, до колкото мѣстото ни позволява.

Знае се, че въ България всѣкога е имало напливъ отъ македонци. По своето положение тѣ се дѣлятъ на нѣколко категории. Най-първо имаме едно голѣмо число македонци работници, които ежегодно се явяватъ въ България съ цѣль да изкаратъ по нѣщо за прѣхрана на сѣмействата си, които стоятъ въ Турция. Слѣдъ тѣхъ иде друга сжщо немалочислена група македонци, които, западнали въ Турция сж се прѣселвали съ челядьта си постепенно въ България, като сж се заловили тукъ за дребна търговия и занаяти, па даже и съ земедѣлие. Както първитѣ, тъй и вторитѣ напущатъ Турция като легални елементи, т. е. не по нѣкои политически причини, а просто да намѣрятъ по-изгодни срѣдства за прѣпитание. Трѣбва тукъ да признаемъ, че македонци отъ тия двѣ категории има не само у насъ; тѣхъ ги има и въ Сърбия, и въ Ромжния, па и другадѣ, само че въ България тѣ сж най-много, благодарение на това, че тя е най-близо до Турция и че гостоприемството въ нея е било най-широко.

Това е първата половина на македонската

емиграция въ България. Втората ѝ половина състои—

1. Отъ македонскитѣ бѣжанци, т. е. отъ тия, които напускатъ Турция по политически прѣстжпления, било като съучастници въ нѣкоя афера, било като размирници и бунтовници, или въобще като душмани на мирътъ и спокойствието въ турската империя. Тия елементи напускатъ, значи, Турция като нелегални и тѣхното възвръщане обратно е невъзможно. Тѣ се явяватъ почти всичкитѣ въ България, дѣто или се занимаватъ съ частни работи, или пъкъ се занимаватъ съ македонския въпросъ, било като ставатъ разностепенни агенти на Комитета, било като влизатъ въ състава на стрѣлческитѣ дружини. Тия елементи, благодарение на своя неуравновѣсенъ моралъ, разклащанъ систематически отъ безработицата въ България и отъ влиянието на комитетския казанъ, изпжкватъ въ обществото съ една особена теория за общественото спокойствие и безопасность. Тѣхното занятие е само размирието и прѣстжплението.

2. Слѣдъ тѣхъ иде вече мак. интелигенция. Приждането на тая интелигенция въ България започна още въ първитѣ дни на освобождението. България разтвори широко обятията си за нея, и много естествено. Отвори се широко вратата на държавната трапезария, и у насъ постепенно нахлуха всички ония интелигентни македонци, които не намираха нищо привлекателно въ Македония, слѣдъ като изгрѣ въ България слънцето на свободата. Гостоприемството на България бѣ толкова широко и дълготрайно, щото отдѣлни лица отъ тия македонци бързо се възкачваха по

стълбата на държавното служене, нѣкои отъ тѣхъ заеха даже важни държавни постове, станаха висши сановници и съвѣтници на българ ската корона. Много македонски емигранти днесъ получаватъ тлъсти пенсии за служба на България и много отъ тѣхъ доизслужватъ потрѣбното врѣме за пенсия. Даването безразборно служби на македонци можеше да стане и стана само у насъ, защото България третиташе тия македонци като чистокръвни българи, съ еднаква вѣра, еднакви чувства, еднакви стрѣмежи и идеали. А това не можеше да прави Сърбия или Ромжния съ македонскитѣ българи. Защо България се показа тъй щедра и гостоприемна къмъ тия чужди поданници? Това оставаме да го обяснятъ българскитѣ дипломати, когато ще подписватъ „сръбско-българското братство“!....

Както и да е, но факта е фактъ. Статистиката скоро има да изнесе такива цифри на чиновничествуващи въ България македонци, отъ които би се смаялъ всѣки. Причини, обаче, да осжждаме нѣкого имаме твърдѣ малко. Съ изключение на тия, които безъ причини сж напупуснали отечеството съ цѣль да блаженствуватъ въ България, всички други случаи сж повече явления социални, индивидуални. Така, слѣдъ първитѣ нѣколко випуска отъ македонски службогонци, които зарѣзаха отечеството си, когато то чувствуваше най-голѣма нужда отъ тѣхъ, по-нататъкъ вече взеха да прижждатъ у насъ интелигентни македонци, не вече за да дирятъ блаженство въ България, а защото нѣмаше какво да правятъ въ Турция. Българскитѣ училища въ Македония изхвърлятъ, както и у насъ,

ежегодно по нѣколко стотини учители, които не могатъ да намѣрятъ учителско мѣсто, било за това, че такова мѣсто нѣма или пъкъ за това че „Светата Екзархия“ се съмнява въ тѣхните панбългарски чувства. Какво ще правятъ тия учители? Вънъ отъ учителско мѣсто, въ Турция друга държавна служба нѣма. Остава имъ, значи, или да се заловятъ съ земедѣлие и кираджилжкъ, или пъкъ да тръгнатъ съ чети въ балкана. Съ какво земедѣлие ще се занимава единъ македонски учитель само педагогъ въ Турско, когато се знае, че и въ България даже учителитѣ съ специално земедѣлско образование не намиратъ почва да се занимаватъ съ такова? А четитѣ изъ балкана сж врѣменно явление, тѣ не могатъ да живѣятъ вѣчно, тѣ иматъ нужда отъ спокойствие, отъ почивка. Това спокойствие и тая почивка се намиратъ въ България.

И тъй, една часть отъ макед. интелигенция по причини социални, криещи се въ самото общественo положение на македонския интелигентенъ българинъ, емигрира въ България и влиза въ редоветѣ на дребното чиновничество или учителство. Въ послѣднитѣ години особено туй емигриране е нараснало въ доста голѣмъ размѣръ.

Такъвъ е състава на мак. емиграция.

Като се знаятъ тия обстоятелства, като се знае, че въ България има сега за сега повече отъ 150,000 заселени македонци, които се занимаватъ съ дребна търговия, занаяти, чиновничество и учителство, и като се вематъ прѣдъ видъ резултатитѣ отъ борбата на българския производитель съ капиталистическата вънкашна и вжтрѣшна конкуренция, както и резултатитѣ отъ

работническата и чиновническа конкуренция на емигрантитѣ македонци, може да се види до каква степенъ е почувствувано влиянието на Македония при настоящето си положение отъ широкото българско общество. Българскитѣ работници виждатъ въ своитѣ „братя“ отъ Македония врагове на своето сжществуване; българскитѣ занаятчии и дребни търговци виждатъ сжщото; българското чиновничество вижда сжщото. Прави ли сж тѣ, ще видимъ по-надолу. Нашата цѣль бѣше да утвърдимъ, че благодарение на „великобългарския“ пламъкъ у нашитѣ държавници тѣ оставиха на произвола разорението на българския производитель, безъ да прибѣгнатъ до ни една, ама положително до нито една мѣрка, която безъ катаклизми да посрѣщне извършващия се прѣвратъ въ производството. Тѣ само даваха „братско“ гостоприемство на македонцитѣ българи, които създадоха една цѣла работническа и чиноническа армия, която се яви като послѣденъ ударъ върху и тъй разклатеното ступанско положение на българското общество. Никой отъ българскитѣ държавници не помисли, че въ страната се извършва единъ процесъ, който е оставенъ на безконтролна свобода, носи най-голѣми злочестини на широкитѣ работни маси. „Дайте ни данъци да грабимъ и да подържаме армията; дайте ни милиони за топове и пушки, защото само съ тѣхъ ще вразумимъ нашитѣ врагове и ще постигнемъ идеала на България.“

Подъ тая знаменита държавническа мждрость българския управникъ не е прибавялъ до сега нито дума. Той е убѣденъ, че България

ще цъфне и завърже само слѣдъ постигането на своя идеалъ. А до тогава: „давайте мило и драго, давайте пушки и топове, давайте своитѣ златни синове, за да живѣе българската армия“!? . . . . .

Пѣе се на народа тая гнѫсна пѣсень двадесеть и нѣколко години наредъ. А що излѣзе отъ нея?—Сиромашия и мизерия, гладъ и страдания, нощни смутове и безчиния. Питамъ азъ българскитѣ държавници, тѣзи сѫщитѣ, които искатъ България отъ три морета да се загражда: какво можеха да правятъ тѣзи нещастници, които, изхвърлени отъ конкуренцията съ голи рѫцѣ на работническия пазаръ, не можеха да намѣрятъ приложение на своя трудъ? Какво можеха да сторятъ тѣ? Да станатъ просяци ли? Добрѣ, но вие не имъ позволявате да упражняватъ това занятие. Тогава какво имъ остава? Остава имъ да оправдаятъ сѫществуването на вашата тъй хубаво реформирана полиция. . . . Обаче, вие и тукъ сте умни. Размирницитѣ въ страната вие третирате като хора, които не желаятъ да изкарватъ честно своята прѣхрана и съ укори и проклятия ги пѫхате въ затвора. А слѣдъ туй пъкъ гордо се провиквате: „да живѣе армията“! И наистина тя живѣе. Защо да не живѣе, когато има единъ трупъ, който спокойно търпи, когато го изсмукватъ? . . . .

Ето какво е влиянието на Македония върху България. Него всички вече го чувствуватъ, само не всички могатъ да уловятъ сѫщинскитѣ причини на това влияние. Не отдавна единъ нашъ вѣстникъ излѣзе съ една огнена статия срѣщу всичкитѣ македонци въ България. Тая

статия бѣше цѣнна само въ едно отношение, че бѣше изразъ на едно дѣйствително незадоволство у българскитѣ производители къмъ своитѣ най-близки конкуренти — македонцитѣ. Но тя бѣ плитка и глупава, защото смѣташе, че единчкото зло въ България сѫ македонцитѣ и че съ тѣхното изпѫждане ще доде всичко на мѣстото си. Нима изпѫждането на македонцитѣ е възможно, нитэ отстраненията имъ, ако такова прѣдположимъ че е мислимо, ще доведе нѣкакво облегчение на ония, които днесъ инстинктивно смѣтатъ туй отстранение за спасително? Злото е социално и ще се отстрани само, когато българскитѣ управници разбератъ, че дѣйствително това зло е социално.

Правятъ ли опити тия управници да разбератъ, че злото е социално, че то ще се отстрани само съ културно—икономически реформи въ дѣржавното и обществено стопанство? — Не. Такива отвлечени теории сѫ непонятни тѣмъ. Вмѣсто това тѣ най-подло сѫ експлоатирали незадоволството у производителнитѣ кѫргове, като ги заставяватъ да мислятъ, че злото е въ Македония и че само тя ще може да даде блаженство на България. А гладнитѣ тълпи поглъщатъ тия безчестни проповѣди и разпалватъ още повече страстьта на своитѣ управници да ламтятъ за разширяване на българското царство. До кога ще продължава това безчестие съ народния халъ и ще разбератъ ли нѣкога, че интереситѣ на широкитѣ работни маси сѫ право противоположни съ тѣхнитѣ бѫдещи освободителни планове?—Никога.

Никога българскитѣ управници не ще разбератъ доброволно тая истина, защото туй зло

обхваща действително цѣлия народъ, но не сега, а почтено възнаграждава тия управници съ цѣлата чорбаджийщина, която ги крѣпи. Ще го разбератъ само подъ организирания натискъ на сломенитѣ, на страдащитѣ и на гладнитѣ. А този натискъ ще ее организира и упражни само тогава, когато работния български народъ разбере добрѣ причинитѣ, които го доведоха до днешното мизерно състояние. Тогава той ще застави своитѣ управници да се оставятъ отъ своя народоубийственъ исторически меракъ и да се заловятъ по-разумно и по-грижливо за вѫтрѣшното уреждане на дѫржавата, която, като всѣка дѫржава, има всичкитѣ условия, за да се развива правилно както въ политическо, тъй и въ ступанствено отношение. Дали българския народъ ще достигне нѣкога до тази политическа зрѣлость, имаме доста причини да се съмняваме, като се знае особено, че събитията въ Турция бързо се развиватъ и че официална България се е увлѣкла цѣла въ тия събития. Въ всѣки случай, обаче, добритѣ синове на народа могатъ и трѣбва да се стрѣмятъ къмъ тази цѣль.

Това е, което имаше да кажа по въпроса, който ни занимава. Възможно е да отдавамъ малко прѣувеличено значение на влиянието, което упражнява Македония върху нашата страна, възможно е сѫщо да сѫ влияли върху ослабването на нашия общественъ организъмъ и други нѣкои причини, вънъ отъ ония, които привѣдохме по-горѣ; въ всѣки случай, обаче, мисля, че никой не ще оспорва факта, какво официалнитѣ кѫргове на България извършиха едно велико обществено прѣстѫпление, като въ своята страсть къмъ ве-

ликобългарскитѣ патриотически начинания забравиха България и нейния народъ. Погледнете само какво прѣдставява голѣмото мнозинство отъ Българския народъ и погледнете слѣдъ това каква армия лежи върху гърба на това мнозинство, и вие просто ще се погнусите. За армията всичко, нищо за народа. Защо така? На този въпросъ нека отговорятъ Сърбия, Ромжния и Гърция, защото тия балкански посестрими отлично познаватъ психологията на българската държава. Понѣкога нашитѣ държавници ги досрамява прѣдъ пропастьта, въ която сж тикнали страната и казватъ: „Добрѣ, да го направимъ това, но не ще ли бжде цѣло прѣстжпление да стоимъ съ такава слаба армия при тъй силно въоруженитѣ съсѣди“? Блѣстяща логика! По нея се водятъ и всичкитѣ ни съсѣди. Тѣ всички тъй оправдаватъ безчестията си прѣдъ народа. А между това истината е тая, че България е най-страстната претендентка на Македония, а съсѣдкитѣ ѝ по всѣкакъвъ начинъ гледатъ да ѝ прѣчатъ, защото и тѣ хранятъ сжщитѣ симпатии къмъ нещастната Македония. Това е ясно като бѣлъ день.

Ние сме свидѣтели какъ въ послѣдно врѣме, благодарение на убийственитѣ финансови и икономически кризи, въ цѣлия балкански свѣтъ се издигатъ гласове за побратимяването на балканскитѣ народи или поне на нѣкои отъ тѣхъ. Въ послѣдно врѣме особено тия гласове идатъ най-нагледно да покажатъ колко необходимо и жизнено е за тия народи да додатъ до едно ступанско споразумѣние, което би дало най-енергиченъ тласъкъ на икономическото имъ развитие. Обаче

всички тия гласове се разбиватъ на прахъ предъ оня историческия жаръ, който таи въ гърдитъ си официална България. Въ моитъ очи България е най-голѣмия и първия виновникъ за враждата между балканскитъ народи и, слѣдователно, най-голѣмата и първата пръчка на балканската солидарностъ. Слѣдъ нейната жажда къмъ Македония всичкитъ интриги на нашитъ съсѣди, всичката тѣхна злоба, всичкитъ искуствени пропаганди въ Македония сж най-естествени и неотстраними. Единъ Фирмилиянъ е възможенъ само слѣдъ доказаната заинтересованость на България къмъ Македония. А Европейския дипломатическия свѣтъ всѣкога може да даде еднаква подкрѣпа на двѣ враждуващи балкански държави, щомъ се касае да иматъ щиковетъ имъ на бждѐще разположение . . .

Първия и най-голѣмия виновникъ на това е, повтарямъ да кажа, самата България.

Неотдавна единъ сръбски политически листъ писа̀, че сръбско-българското братство ще бжде вѣтъръ до тогава, до когато двѣтѣ страни не се споразумѣятъ върху гледищата си по македонския въпросъ. А туй ще го кажатъ и Гърция и Ромжния. При такава похвална откровеность не смѣтаме за нуждно да прибавимъ нито дума.

Ето до какво злочестие е достигнала България и какви смѣшни и кръвни раздори всѣва тя въ цѣлия балкански миръ, благодарение патриотическия бѣсъ̀ на своитѣ властници и охолници. И всичката тая злочестина се изсипа върху клетия народъ, тоя народъ, за когото всички национални и исторически идеали не носятъ нищо добро.

За да завърша по-ясно мисълта, що до тукъ прокарвахъ, ще се опитамъ да обясня какво разбирамъ азъ подъ думитѣ „правителство,“ „господствуващи слоеве“ и пр., което е важно за подкрѣпа на заключенията, които ще направя. А за да не търся нови думи и изрази, азъ ще си позволя да цитирамъ тукъ нѣколко реда отъ една своя брошура по сжщия въпросъ:

„Икономическата обстановка на съврѣменния общественъ животъ изхвърля като господствуващъ елементъ една класа, която систематически заграбва всичкитѣ срѣдства на производството и всичкитѣ богатства, която монополизира индустрията и всички по главни и по-важни отрасли отъ производството. Тая класа, която е резултатъ отъ послѣдователното историческо развитие на обществено—икономическитѣ условия, върви неотклонно по своя естественъ пжть. Нейната строго опрѣдѣлена дѣйность отива къмъ двѣ посоки. Първо, като господствуваща класа съ цѣлъ редъ институти, тя узаконява и охранва своето привилегировано положение въ държавата, дѣто се простира нейното непосрѣдствено влияние, и, второ, съ своитѣ институти тя се стрѣми да простре своето влияние и тамъ, дѣто господствува политически чужда ней посестрима. Поясно казано, тази класа, наречена буржуазна, създава и поддържа институти, като върховна власть, армия, администрация, вжтрѣшно законодателство и пр., за да уздрави и поощрява своето надмощие въ обществения животъ на нацията, къмъ която исторически принадлежи и поста, къмъ която институти по разни пжтища се домогва да разшири прѣдѣлитѣ на това си над-

мощие и вънъ отъ политическото си отечество. Въ що се изразява, значи, живота на отдълнитѣ буржуазни класи?—Отъ една страна угнетяватъ народитѣ чрѣзъ правителствата, които всѣкога служатъ на нейнитѣ интереси, като обвързватъ тѣхтия народи въ безсъзнателно участие въ тѣхнитѣ вжтрѣшни национални сдѣлки, а отъ друга страна се стрѣмятъ пакъ чрѣзъ сътрудничеството на народитѣ да разширятъ кжрга на своето политическо, а заедно съ това и икономическо господство. Тукъ е изходната точка на всички онния сложни политически и дипломатически комбинации, които тъй картинно характеризиратъ днешното врѣме."

Тукъ е изходната точка на всички завоевателни стрѣмления и нашествия както на голѣмитѣ европейски държави, тъй и на малкитѣ държавици на Балканския полуостровъ. Ясно е слѣдъ това, чии интереси изискватъ присъединяването на Македония и зарадъ облагитѣ на коя класа у насъ се хрантути една армия, която съблѣче цѣлия български народъ. . . .

Това сж то, резултатитѣ отъ 25 годишната вжтрѣшна и вънкашна политика на официална България. Това сж прѣлеститѣ отъ чудно сладкитѣ и благоуханни бѣломорски замисли на българскитѣ русофилствуващи и русофобствуващи държавници. Тжпи и слѣпи да схванатъ нуждитѣ на врѣмето, достойни възпитаници и прѣдставители на една смутна епоха, най-благоприятна за прахосничество и грабежъ, диви и екзалтирани рицари на разкошни и твърдѣ „симпатични" бждещи планове, тѣзи държавници изкопаха една достатъчно широка яма, за да тлас-

нать единъ день въ нея и послѣднитѣ живителни останки отъ българската обществена снага.

II.

Какви сж били и какви сж сега отношенията между тукашната и вжтрѣшната македонска организация.

Прѣди да говоримъ за тия отношения, мислимъ, че ще е необходимо да кажемъ нѣколко думи въобще за тукашната македонска организация, както и за оная вжтрѣ въ Македония.

Македонската организация въ България сжществува много отдавна, почти още отъ първитѣ дни на нашето освобождение. Нейния съставъ се подбираше измежду македонскитѣ емигранти, които не можаха да не мислятъ за освобождението на своето отечество. Историята на тая организация е твърдѣ интересна, както по цѣлитѣ, които си задаваше въ разни врѣмена, така и по срѣдствата, съ които си служеше. Внезапното изпжкване на С.-Стефанска България и още по-внезапното ѝ разпокжсване създаде една широка мъгла въ умоветѣ на първитѣ македонски организатори у насъ. Тѣ почти не знаеха къмъ кого да се обърнатъ и що да искатъ. Тѣхната дѣйность състоеше въ събиране на милостиня за македонскитѣ бѣжанци, въ устно и печатно оплакване на Македония и въ апели къмъ разни свѣтовни властелини. Но, ако македонската организация се люшкаше насамъ нататъкъ съ смжтни молби и протести, българското правителство, мимоходомъ казано, пъкъ си правѣше поумна смѣтка. То подържаше и експлоатираше незадоволството на македонцитѣ въ България и

безъ да имъ даде да разбератъ, че и то се занимава съ тѣхната татковина, ковѣше тайно своитѣ „освободителни“ планове. Прѣзъ това врѣме начело на организацията заставаха люде отъ разни сортове, всѣки отъ които прѣдприе по нѣкоя патриотическа постѫпка било прѣдъ великитѣ сили, било прѣдъ нашата „освободителка,“ било прѣдъ разни конференции и пр. Ала всичко отиде напусто. Македония си остана пакъ Македония. Това положение на работитѣ продължава до 1895 год. Вѫтрѣ въ Македония пропагандата се водѣше секретно на великобългарска почва подъ вдъхновението на Св. Екзархия, която, както се знае, има неразривни връзки съ българскитѣ политически кѫргове. Прѣзъ 95 г. правителството на покойния Стоиловъ въоржжи и изпрати многолюдни чети въ Македония и, за голѣмо щастие на „българския народъ“ и „българското племе,“ тая дълбока българска дипломация се увѣнча съ успѣхъ: княза ни бѣ припознатъ за законенъ господарь на България. „Възстанието“ се прѣкрати и смутителитѣ на турската империя взеха да се прѣслѣдватъ отъ българското правителство. А какво стори турского правителство—това не е необходимо да излагаме. Тази прѣстѫпна игра на царедворщината у насъ даде скѫпъ урокъ на по-събуденитѣ революционни елементи въ Македония; сѫщата тази игра отвори очитѣ и на не малко отъ патриотствуващитѣ македонци въ България. До тогава сѐ още царуваше заблуждението, че нѣкоя случайность ще дари свободата и на Македония, но отъ тоя моментъ и подиръ печалнитѣ нѣколко събития, които се нанизаха слѣдъ това, като арменскитѣ кла-

нета, гръцко-турската война и пр., въ умоветъ на виднитѣ македонски дѣятели се загнѣзди мисъльта, че Македония само тогава би се видѣла свободна, когато сама възстане да дири своята свобода. Въ такъвъ духъ се възпитаха и мнозина отъ дѣйцитѣ при тукашната македонска организация, печатътъ на която почна слѣдъ врѣме явно да декларира тази мисъль. Отъ този моментъ се почва вече и сжщинската революционна дѣйность въ Македония. Основа се тайна революционна организация, задачата на която бѣше да вдъхва вѣра въ македонеца въ неговитѣ собствени сили. Тая дѣйность, велика по своя идеалъ и по своето безкористие, не можа, обаче, да намѣри въ първо врѣме просторъ изъ широкитѣ македонски кжргове. Простолюдието не можеше лесно да се отрече отъ надеждитѣ си въ нѣкое „щастливо стечение на обстоятелствата.“ Вънъ отъ това разновиднитѣ пропаганди на духовни и национални начала въ Македония, подклаждани отъ официалнитѣ кжргове на балканскитѣ държави, покровителствувани и насърчавани още и отъ заинтересовани европейски дървави, бъркаха твърдѣ много на чисто революционната дѣйность. Мжчно бѣше при такива сложни и крайно неблагоприятни обстоятелства да се внуши на роба, че неговото спасение е само въ революцията. Ето защо първитѣ стжпки на македонскитѣ революционни организатори бѣха извънредно трудни. Тѣ трѣбваше да събарятъ всичко онова, което до тогава съставяше освободителния багажъ въ умоветъ на македонцитѣ. Тѣ се срѣщнаха съ силни пропаганди: българска, сръбска, гръцка и пр., всѣка отъ които бѣше

ударила своя печатъ върху отдѣлни части отъ македонското население, и, естествено, не можаха тъй лесно да си пробиятъ пжть новитѣ начала на македонската революционна организация.

Но на македонскитѣ революционери постепено дохаждаха на помощь обстоятелства изъ самия животъ. Знае се, че въ послѣднитѣ нѣколко години се извършиха събития, които хвърлиха голѣма свѣтлина върху истинския образъ на чувствата, които вънкашния свѣтъ храняше къмъ теглата на македонския робъ. Насърченията, които намираха турскитѣ управници отъ посланицитѣ на великитѣ сили при усмиряването на смутоветѣ и обуздаването на бунтовницитѣ въ Македония, дойдоха най-красноречиво да разпръснатъ илюзията, че надъ злочестинитѣ на македонския народъ бди едно великодушно и милостиво око, което ще турне край на робскитѣ страдания. Тия и други отъ такъвъ родъ обстоятелства дадоха да се почувствува отъ по-голѣмъ кржгъ македонци, че борбата трѣбва да се изнесе на собствени плѣщи. Това собствено и насърчи апостолитѣ на вжтрѣшната организация въ тѣхната революционно-културна дѣйность. Отъ тукъ нататъкъ вече тѣхното дѣло почна сѐ повече и повече да напрѣдва. Колкото, обаче, напрѣдваше това дѣло, толкова повече се явяваше нужда отъ срѣдства. Такива срѣдства можаха да се намѣрятъ най-много въ македонската организация въ България. Стана необходимо да се завържатъ сношения съ нея. Отъ този моментъ вече животътъ на организацията въ България става на-интересенъ. Азъ скърбя, че не мога да изложа тукъ всичко онова, което може да се

изложи за тая организация, но ще се погрижа да дамъ поне едно общо очертание на нейния животъ.

Ако на македонската организация въ Македония бѣ извънредно мжчно да се отърве отъ панбългарското си настроение, то колко по-мжчно можеше да бжде това за тукашната организация, която се развиваше подъ носътъ на българскитѣ държавници и августѣйшия имъ господарь. Тая организация, слѣдъ завръзване сношения съ вжтрѣшната, започна постепенно да се отклонява отъ своитѣ задачи, като легална организация съ чисто спомоществователна цѣль, и почна да измисля и прилага революционни теории, които издъно отричаха масовата въоржжена демонстрация на македонското население. Тия „революционни теории,“ които се свеждаха главно къмъ „нахлуването отъ тукъ въ Македония на многобройни малки чети, както и организирането на такива чети въ самата Македония, „ако е възможно,“ се подържаха, разбира се, отъ всички почти видни прѣдставители на тукашната организация, само че едни отъ тѣхъ, достатъчно буйни и екзалтирани, не можеха да си прѣдставятъ, какво такава една авантюра е колкото славна по геройството си, толкова и печална по резултатитѣ си за македонското население; тѣ не можеха да схванатъ дълбокия смисълъ на една масова революция, която е единичкото срѣдство за сигурно избавление отъ робството и се увлѣкоха въ една нейна изкълчена импровизация, която поне можеше да донесе „слава“ на нейнитѣ автори. Другитѣ привърженци, обаче, на новитѣ „революционни теории“

бѣха не екзалтирани хлапаци, не славолюбиви и буйни младежи, а изпитани проводници на българския дворцовъ и държавнически дертъ. Тѣ пипнаха въ ржцѣтѣ си младежката екзалтация и съ нейна помощь пристжпваха лека полека къмъ своитѣ цѣли. Изпжкна, както се знае, вмѣшателството на българското офицерство въ македонската организация, а това вмѣшателство явно взе да свидѣтелствува, че тая организация, или нейнитѣ ржководящи кжргове, се отклонява отъ прѣдначертания по законодателенъ редъ пжть.

Това нейно отклонение стана явно при комитетствуването на „популярния“ вече македонски революционеръ Сарафовъ. Офицери отъ българската армия напускаха службата си и заставаха начело на македонската организация въ България. Официалната дѣйность на този комитетъ можемъ всички да си припомнимъ. Славно, наистина, бѣше на гледъ онова врѣме, когато цѣлото българско общество се надпрѣваряше да дава своята лепта за македонското освободително дѣло, но то бѣше славно само по своята външность. Посрѣдъ всеобщия патриотически кипежъ тогава, никому не идваше на умъ, че задъ младитѣ и снергични македонствуващи офицери се крие генералъ Цончевъ, днешният военоначалникъ на македонската организация въ България; никой не подозираше какво се готвѣше тогава и какъвъ остъръ конфликтъ бѣше изникналъ между ревностнитѣ организатори на стрѣлчески дружества тукъ и дѣйцитѣ отъ вжтрѣшната революционна организация. Но ако тогава „тайни велики“ не можаха да бждатъ достояние на всички, днесъ вече слѣдъ раз-

критията, които станаха въ конгреси и въ печата, никой не може да се съмнява, какво въ всичкия оня шумъ, що бѣ обзелъ по единъ изкуственъ начинъ цѣлата страна, се криеха тайнствени и грозни намѣрения на българския държавно-дворцовъ патриотически копнежъ. Може би въ тази каша отъ възторгъ и екзалтация извѣстни личности да сж били безсъзнателни оржджия на официалната реакция, може би съвѣстьта и убѣжденията на нѣкои родолюбиви македонци да сж били най-гнжсно експлоатирани отъ тая реакция, но факта е прѣдъ очитѣ ни и ние ще трѣбва да се примиримъ съ него.

Вжтрѣшната революционна организация не можеше да гледа спокойно на тоя фактъ; тя не можеше да допусне, щото въ София да раздѣлятъ Македония на революционни области и българскитѣ офицери да нахлуятъ тамъ съ стрѣлческитѣ дружества, та да провъзгласятъ „възстанието“. Тя трѣбваше и откри борба спрямо тия чудни „революционни“ планове. И тая борба, кога по-слабо, кога по-силно, сѐ продължаваше, а днесъ вече е борба отчаяна. Но за днесъ ще говоримъ специално по-надолу.

Такъвъ е въ общи черти животътъ на македонската организация въ България. Отначало равнодушна къмъ активни мѣрки за постигането на цѣлта, съ течението на врѣмето виждаме я да става сѐ по-пъргава и смѣла, до като достигна най-подиръ до положението да мисли, че тя е рѣшаващия факторъ при разрѣшението на македонския въпросъ. За да достигне македонската организация въ България до това войнствено положение, има много причини, но най-важната отъ

тѣхъ е, че тя се развиваше и живѣеше паралелно съ разгорещаването на историческата сѣвда у българскитѣ държавни водители. А влиянието на тая сѣвда се прѣдаваше въ такава или инаква форма върху психологията на самата организация. Наистина, извѣстно е, че въ разни врѣмена отношенията на нашитѣ правителства къмъ македонската организация сж били различни, а въ нѣкои случаи даже и противорѣчиви. Примѣри имаме доста много. Но това съвсѣмъ не ще рѣче, че извѣстни правителства сж съчувствували на македонското движение, а други—не. Напротивъ. Това показва само, колко много всичкитѣ тия правителства сж привързани къмъ националния идеалъ на България, та прибѣгватъ къмъ всевъзможни маниери, които отъ една страна биха обезпечили що-годѣ шансоветѣ за сполука, а отъ друга биха задоволили дипломатическия апетитъ на ония външни държавни фактори, които, по смѣткитѣ на правителствата ни, минаватъ за господари на положението въ Македония. Така могатъ да се обяснятъ всичкитѣ прѣломи въ отношенията на правителствата къмъ македонската организация. Всички тѣ се диктуватъ отъ интереса на минутата, а знае се, че въ дипломацията минутата играе чудесна роль. Една хубава картина за лисичата политика на нашитѣ правителства спрямо македонското движение ни дава и послѣднята акция на днешнитѣ управници по отношение на македонския комитетъ. Доста бѣше да опънатъ Данева за ухото въ Петербургъ и да покажатъ отъ Илджза калимавката на Фирмилияна, за да пипне полицията свободно пѫтуващия до тогава изъ България „апо-

столъ на революцията", полковникъ Янковъ. Доста бѣше едно скърцане съ зѫби отвънъ, за да излѣзе в. „България" съ уводна статия да казва, че въ Македония комитетътъ има единъ емисаръ-разбойникъ и че революция отъ София не бива да става(?) . . .

Горкитѣ управници! Тѣ знаеха, че „разбойникътъ" бѣснѣеше въ Македония още прѣзъ зимата, ама не ли никой не ги закачаше тогава!... Но нека продължимъ.

По два начина сѫ влияли правителствата върху направлението на македонската организация у насъ: по таенъ и подземенъ начинъ, като изкуствено сѫ повдигали ентусиязъмъ въ македонствуващата маса прѣдъ перспективата да се нахлуе въ Македония, да се освободи и присъедини къмъ България, и по открить начинъ, като съзнателно сѫ възпѣвали българското обединение чрѣзъ печата, народнитѣ събрания и при всички тържества въ честь на българската армия. А македонската организация въ България не бѣше нѣщо чуждо, тя бѣ въ България, роди се и живѣ въ България и не можеше да не се зарази отъ нейната болесть. Като говоря за организацията, азъ не разбирамъ цѣлия ѝ съставъ; разбирамъ само водителитѣ и вдъхновителитѣ ѝ, защото тѣ даватъ направлението на нейната политика. Широката маса отъ организацията въобще не разсѫждаваше върху политиката на организацията, за доказателство на което ще приведа факта, че тая маса не се интересува почти никакъ отъ това, което се върши отъ върховенството на организацията, макаръ че всичкитѣ почти македонски конгреси да опрѣдѣлятъ много ясно рам-

китѣ, въ които трѣбва да се движи дѣйностьта на македонския комитетъ. Трѣбва тукъ да споменемъ, че като говоря за ентусиязъма на македонствуващата маса, азъ разбирамъ оная маса отъ македонци и българи, която е откжсната отъ производството, която нѣма занятие или каквото и да е срѣдство за поминъкъ. Тая маса е готова всѣкога да изпълни авантюритѣ на едно българско правителство или на единъ македонски комитетъ, както е и ставало до сега. Само въ такава маса е възможно да се повдигне изкуственъ ентусиязъмъ въ врѣмена, когато българското правителство отваря направо или чрѣзъ комитета неофициална война въ прѣдѣлитѣ на Турция. И намиратъ се още хора, които обвиняватъ напитѣ държавници, че не се грижели за поминъка на пропадналитѣ български и македонски граждани!...

Както и да е, но македонската организация въ България даде достатъчно доказателства, че тя смѣта по-естествено и по-умно да води борбата на национална почва. Това нейно поведение създаде и конфликтъ между нея и вжтрѣшната революционна организация. Този конфликтъ, както казахме на друго мѣсто, води началото си още отъ врѣмета на Сарафова. Но тогава той нѣмаше кой знае какъвъ грозенъ характеръ, защото тогава се правѣше само опитъ да се нахлуе въ Македония и да се провъзгласи бунтътъ, нѣщо което по стечението на разни политически и дипломатически обстоятенства се осуети. Конфликтътъ съ Ромжния, натискътъ отъ външния свѣтъ да се обуздаятъ водителитѣ на новообучаванитѣ български и македонски стрѣлци измѣни изцѣло положението. Всѣки отъ насъ знае какво

грозно разочарование и апатия настана слѣдъ това. Не се отчая само генералъ Цончевъ и неговитѣ високи и височайши вдъхновители. Слѣдъ едно кратковрѣменно прѣходно положение на организацията при комитета Михаиловски, Кеповъ и другаритѣ имъ той се измъкна и застана на чело на организацията въ княжеството. По какъвъ начинъ и съ какви срѣдства загреби той върховенството на организацията, азъ се гнуся да излагамъ тукъ. Ще ви прѣдставя само, какво е извършилъ настоящиятъ комитетъ въ продължение на нѣколко мѣсеца вжтрѣ въ Македония, отъ което ще се види и какви сж неговитѣ отношения съ вжтрѣшната революционна организация а отъ това и какво е неговото гледище спрямо македонския въпросъ.

Другари,

Като стжпямъ на тая тема, вие ще ми позволите да не бжда само спокоенъ разкавачъ на събития, а да говоря и съ душата си. Вие сами ще почувствувате, че тукъ спокойно да се говори е невъзможно. Азъ съ голѣмо внимание съмъ слѣдилъ всичко онова, което сж говорили и писали днешнитѣ знаменити върховници, откато сж поели браздитѣ на освободителната лига въ България, съ голѣмъ интересъ съмъ слѣдилъ безкрайната върволица отъ гърмоносни заявления, декларации, афоресвания и закани, които щедро се разливатъ изъ органа и окржжнитѣ на благочестивия върховенъ М. Одрински комитетъ, и като зная съ най-положителна увѣреность, че всичко, което се брътви тукъ, е една най-подла измама и на-гнжсна подигравка съ неосвѣтленитѣ

съчуственици на м. одринската организация въ България, като най-безчестно се крие отъ българското общество велекия позоръ, който върши комитета въ Македония; като зная всичко това, азъ не мога да не влѣя въ настоящитѣ редове своето най-дълбоко възмущение, своето най-високо негодувание и протестъ.

„За насъ е била всѣкога най-мила, най-скжпа и свещена независимостьта на вжтрѣшната революционна организация“ — заявяватъ тържествено и съ едри букви главатаритѣ на освободителната мисия.—„Комитетътъ най-строго се придържа ѝ директивата на конгреса“

Ето и доказателствата. Фактитѣ, които тукъ ще изложа, сжщо тъй тържествено идатъ да подкрѣпятъ гръмливата декларация на комитета. За истиностьта на тия факти азъ гарантирамъ прѣдъ васъ съ своята учителска честь и човѣшко достоинство. Прѣдавамъ тия си еднички скжпоцѣнности въ вашитѣ ржцѣ, за да ги захвърлите въ калта, когато се увѣрите, че азъ ви заблуждавамъ.

1. 4—5 дена слѣдъ конституирането на комитета, пристига тука ржководителя на Неврокопския районъ, учителя Б-въ, който посрѣдствомъ врѣменнитѣ делегати на вжтр. организа-Д-ръ Руменовъ и Х. направи покупка на нѣща отъ комитета за около 100 л., броени още тогава, като не се е мислѣло, че тоя комитетъ ще е рѣшилъ унищожението на вжтрѣшната организация. Нѣщата и до сега не сж прѣдадени съ единичката цѣль да се компрометира ржководителя прѣдъ района си като злоупотрѣбителъ на сумата. Отъ тоя фактъ сж важни за забѣлѣзванѣ

21

двѣ нѣща: първо, имотъ, принадлежащъ на тукашната организация, се продава на вѫтрѣшната отъ самия комитетъ, и второ, умишлено се иска компрометирането на рѫководителитѣ вѫтрѣ въ Македония. Това сѫ първитѣ „освободителни“ стѫпки на комитета. Но нататъкъ.

2. Въ началото на м. септември комитетътъ изпраща двѣ чети подъ воеводството на извѣстния Халю и Стефо, които навлѣзли въ С-ко и Г-ко и на всѣкѫдѣ отправяли грозни заканвания къмъ учителитѣ и районнитѣ рѫководители. Благодарение силния отпоръ на населението, тия двѣ „патриотически“ чети бѣха принудени да се върнатъ, за което много основателно бѣха наречени отъ комитета „страхливци.“ Когато делегатитѣ на вѫтрѣшната организация тукъ запитали комитета, защо изпраща тия чети, послѣдниятъ отговорилъ: „тѣ сѫ вагабонти и размирници и ние искахме да се освободимъ отъ тѣхъ“. Тѣзи сѫщитѣ вагабонти и размирници бѣха блокирали съ револвери и сопи Славянската Бесѣда, за да усигурятъ побѣдата на Цончева; тѣзи сѫщитѣ вагабонти и размирници гуляеха въ Княжево съ новоизбрания комитетъ; тѣзи сѫщитѣ вагабонти и размирници се изпратиха и въ Македония, за да усигурятъ и тамъ побѣдата на запасния български генералъ чрѣзъ теророъ върху вѫтрѣшната организация. При това нека забѣлѣжимъ тукъ, че повече отъ участвуващитѣ въ тия чети лица сѫ били по-рано хора на вѫтрѣшната организация, но изгонени отъ нея поради тѣхнитѣ разбойнически наклонности. Това отлично е знаялъ и самия комитетъ.

3. Прѣзъ сѫщото врѣме комитетътъ е влѣ-

зълъ въ „дипломатически“ прѣговори съ най-отчаяния разбойникъ въ Македония Дончо Златковъ, комуто обѣщава материяльна подкрѣпа и пълна свобода въ дѣйствията му срѣщу вѫтрѣшната организация. Въздигнатъ въ положението на „царь“, подкрѣпянъ отъ Софийския комитетъ, „героя“ Дончо се обикаля съ една многобройна сгань отъ закоравѣли полувѣковни разбойници и и започва своята „освободителна“ дѣйность. Единъ безподобенъ разбойникъ, който отъ петнадесетата си година се занимава съ кражби, обири и убийства, който по цѣли зими плуе въ публичнитѣ домове въ България съ лиритѣ на злощастнитѣ пѫтници, що сѫ имали злата участь да попаднатъ въ рѫцѣтѣ му; единъ такъвъ отвратителенъ злодѣй, обградень съ достатъчно свои възпитаници, се облича съ ком. мандатъ вѫтрѣ въ Македония! Човѣшкитѣ усилия сѫ слаби да прѣдадатъ онова душевно потрясение, което ще почуствува единъ честенъ човѣкъ прѣдъ тоя нечуванъ фактъ! . . .

А ето какъ проявява своята дѣйность тоя великъ апостолъ на освободителното дѣло въ Македония.

Най-напрѣдъ той избира за районъ на своята патриотическа дѣйность II-ката кааза, която най-много благоприятствува за свободно движение. Тукъ е била и мѣстната организационна чета, прѣдводителствувана отъ бившия учитель Ал. Илиевъ. Този отличенъ и смѣлъ борецъ за свободата на своята татковина не е искалъ да допуска, че единъ Върховенъ Комитетъ въ България ще да е рѣшилъ да уничтожава по всѣкакъвъ начинъ вѫтрѣшната революционна органи-

зация и отива самъ при пълномощника на комитета съ идеалното желание да се разбератъ и да предпазятъ населението отъ нѣкоя прѣждевременна катастрофа. Приетъ любезно отъ Дончо, самоотверженията нашъ другарь почва чистосърдечно да убѣждава комитетскитѣ пратеници, че съ своята мисия тѣ ще сторятъ най-лоша услуга на населението и че, ако иматъ капка патриотизъмъ въ гърдитѣ си, тѣ трѣбва да се откажатъ отъ нея и да се върнатъ въ княжеството. „Царьтъ“ се прѣструва, че се съгласява да направи това, и зарадвания отъ успѣха си Александъръ остава да прѣкара съ тѣхъ нощьта. Но това е била послѣдната нощь за него. Едва що заспива, по заповѣдь на Дончо, единъ го удря съ приклада силно по главата, другъ го завлича за краката нанадолу, а трети изпразва пушката си въ главата на злочестия Александъръ. Ето едно гнѫсно и подло убийство, за което вдъхновителитѣ му единъ день ще трѣбва скѫпо да заплатятъ. Подробноститѣ на това мрѣсно злодѣяние, на това позорно и прѣдателско дѣяние сѫ разказвани отъ хора на самата Дончова чета, заловени по-подирь отъ вѫтрѣшната организация.

Слѣдъ това хероїско сражение на комитетския пълномощникъ, слѣдъ тази блѣскава побѣда той се залавя още по-смѣло да работи за пробуждането на робския духъ. Започва да залавя по събуденитѣ селяни и съ бой и заплашвания ги застави да подписватъ прѣдварително приготвено пълномощно, че е прѣдставитель на тѣхъ и че дѣйствува отъ тѣхно име. Въ сѫщото врѣме разпраща писма до селата, че той е из-

пратенъ отъ княза и отъ Русия и каквото иска може да направи, тъй щото всички трѣбва да го признаятъ и му се подчиняватъ, защото иначе ще гори, ще убива немилостиво. За тая цѣль изискалъ селскитѣ печати въ знакъ, че наистина населението е съ него и съ върховния комитетъ въ София.

Слѣдъ това четата на Дончо се раздѣля на двѣ половини: едната, прѣдводителствувана отъ Алексо, заминава съ сжщата мисия за П-ско, а Дончо пъкъ прѣминава въ Д-ко. Тукъ въ с. Т. праща хаберъ до селянитѣ ужъ отъ мѣстната четица и, когато се явили при него, поисква да удрятъ селския печатъ, тѣ отказватъ да сторятъ това. Връзватъ ги тогава и ги подлагатъ на най-чудовищни изпитания и сполучватъ по такъвъ звѣрски начинъ да изтръгнатъ отъ тѣхъ обѣщанието, че ще се подчинятъ на комитета.

На 30 носмври хваща пакъ нѣколко селяни и по приетия начинъ ги заставя да кажатъ, че мѣстната чета е въ селото. Задържа селянитѣ, вечерьта загражда кжщата, дѣто е била четата, и открива огънь. Слѣдъ продължително стрѣляне отъ двѣтѣ страни Дончо се оттегля, като оставя една жертва. Слѣдъ това отива въ с. П. Понеже тамошнитѣ селяни отказали да го приематъ, написва едно писмо до каймакамина, съ което прѣдава главния учитель С. М. и още трима отъ селата.

Сладкодумния пѣвецъ на македоноодринската кауза въ България г. С. Михаиловски ще има единъ день да се чуди съ колко ли сатири би се изчерпалъ такъвъ единъ мръсенъ прѣдателски подвигъ, ако бѣше се случилъ той напр. въ Сърбия или другадѣ . . . .

Въ с. Л. достойния кавалеръ на комитетската мантия влиза демонстративно посрѣдъ день и накарва много кжщи съ жени и дѣца да се изселятъ и избѣгатъ чакъ въ Дупница. Отъ тукъ се връща въ с. Г., улавя двѣ момчета отъ с. Л. изтезава ги до смрѣть, като ги е болъ въ сжщото врѣме съ камата си по устата. Възмутенъ отъ дъното на душата си, единъ селянинъ отъ Г. казва на комитетскитѣ юнаци: „тѣ това и турцитѣ не правятъ съ насъ“, въ отговоръ на което една кама се заврѣла и въ неговата уста.

На единъ часъ растояние отъ Д. Дончо улавя учителя А. К-въ, който се връщалъ отъ родното си село, задържа го въ плѣнъ и праща писма до баща му, виденъ селянинъ, че синъ му ще бжде пустнатъ само, когато селото признае върховния комитетъ. Баща му и прѣдъ тази грозна алтернатива отговаря отрицателно. Тогава Дончо се обръща къмъ каймакамина, и клетия баща се озовава въ затвора. Каква е участьта на плѣнения учитель, ще чакаме да ни разкажатъ г. Михайловски и Цончевъ, за които е мила и скжпа независимостьта на вжтрѣшната организация и които най-строго се придържатъ о директирата на конгреса . . .

4. Нѣколко деня прѣди това една чета отъ 10 души, прѣдводителствувана отъ унтерофицера М. Лазовъ, се залавя отъ селянитѣ на с. Л., обезоржжаватъ я и питатъ отъ кого и защо е изпратена. Отговаря имъ се: „изпратени сме отъ върховния макед. комитетъ да отидемъ при Дончо и той кждѣто ни праги, тамъ да отидемъ“. Селянитѣ великодушно изпращатъ тая чета обратно въ България.

5. По свѣдѣнията на комитета дошло се до убѣждението, че Дончо самъ не е въ положение да пази „независимостьта на вѫтрѣшната организация“, а особено да спази „света“ директивата на конгреса, и ето че изпращатъ въ Македония запасния офицеръ Стояновъ съ военна униформа. Като се явява въ с. Б., тоя прѣдставитель на храброто българско офицерство, повиква при себе си нѣколко селяни и по чисто Дончовски маниеръ поискалъ селския печатъ, който най-сетнѣ му е билъ и даденъ. Тъй постѫпилъ и съ още нѣколко други села. Обаче въ с. С. не е можалъ да увѣнчае своята „патриотическа“ мисия. Повиква селянитѣ, между които и учителя И., и взелъ да ги увѣщава да признаятъ върховния комитетъ, защото това било желанието на княза и на Русия и защото само тогава тѣ ще бѫдатъ освободени, иначе не! Тая прѣстѫпна агитация срѣщнала рѣшителенъ отпоръ отъ учителя, и „капитанъ“ Стояновъ не можалъ друго да стори, освѣнъ да вземе на сила печата отъ коджабашията, а учителя и още двама селяни, поради явяването на тая чета, били запо-дозрѣни и, благодарение на една случайность могли да избѣгатъ отъ ржцѣтѣ на правителството. По-диръ това отива въ с. М, взима по сѫщия начинъ печата и чрѣзъ демонстрациитѣ си туря въ подозрѣние отъ властьта свещеника, учителя и двама селяни, трима отъ които сполучили да избѣгатъ, а четвъртия отишълъ въ затвора. Слѣдъ тая редица отъ блѣстящи „патриотически“ начинания капитанъ Стояновъ отива въ с. К., улавя нѣколко селяни, взима насилствено общинския печатъ и подписи, че се признава върховния

комитетъ. Сжщото става и въ с. С. Селени изтезавани, учителя заподозрѣнъ отъ властьта и събрани подписи, че се признава върховния комитетъ. Отива и въ с. О.; ония, които, вжпрѣки заплашванията, не рачили да даватъ никакви подписи, като свещеникъ Я. и др. били прѣдадени и сега се намиратъ въ М-я затворъ. Най-сетнѣ дохаждакоето, като разбрали участьта на другитѣ села, седа редъ и на послѣдното село В., селянитѣ на избѣгватъ по чарковетѣ изъ гората. Коджабашията, който отивалъ за М. по правителствени работи, билъ заловенъ и взели печата и подписа му, че селото признава върховния комитетъ.

Любопитно е да се спомене, че четата на капитанина е състояла отъ професионални разбойници, едничкото занятие на които е билъ харамилъка и които иматъ само едно желание въ гжрдитѣ си: да бжде Македония подъ Турция, защото иначе прѣсъхва източника на тѣхната прѣхрана.

Слѣдъ всичко това Стояновъ счелъ мисията си за свършена и се оттегля въ България, вѣроятно за нови инструкции по директивата и независимостьта на вжтрѣшната организация, като прѣнася „революционнитѣ“ махзари въ „патриотическата“ рамка на Цончева и като подхвърля слѣдъ себе си на прѣслѣдвания, арестувания и разгонване по-виднитѣ ржководящи сили отъ вжтрѣшната организация.

6. Въ П-къ селянитѣ се обърнали къмъ вжтрѣшния комитетъ и поискали защита. Изпратена имъ била една чета, която, заедно съ нѣкои селяни, тръгнала по диритѣ на Дончо. Послѣдниятъ, изплашенъ, бързо изпраща човѣкъ до кай-

макамина, съ който обажда дъ именно се намира четата. Явява се войска, загражда посочената кжща и се захваща едно сражение, което, за щастие, се свършило съ жертви само отъ турцитѣ.

7. Въ М-ко Илия II-въ, повлиянъ отъ брата си въ София, който е близъкъ до комитета, прѣдава Н-ката чета на каймакамина, вслѣдствие на което имало пакъ сбиване, но за щастие пакъ безъ никаква жертва.

Ето дѣйностьта на комитета въ Македония. Всички останали дѣла на тоя комитетъ, които тукъ не можеха да се наредятъ, сж отъ сжщия родъ. Ще свърша съ тия дѣла, като дамъ нѣкои откжслеци отъ двѣ писма, едно отъ единъ нашъ другарь учитель изъ Македония, а другото отъ единъ виденъ дѣецъ изъ вжтрѣшната организация.

„Стояновъ е миналъ прѣзъ 6—7 села. Агитацията му е позната тебѣ. Като оставимъ на страна укоритѣ по адресъ на даскалитѣ и клеветитѣ за злоупотрѣбления, вършени отъ тѣхъ, които ужъ сж взимали отъ комитета пари и пушки за населението, а въ сжщность сж ги гуляли по шантанитѣ, той увѣщава и подканя селянитѣ да се откажатъ отъ даскалитѣ и да слушатъ върховния комитетъ, съ който били княза и Русия и който за два мѣсеца ще вдигне възстанието, като даде на населението пушки и патрони безъ пари. Рѣчьта му винаги и на всякждѣ е била прѣдшествувана съ „искате ли свобода?“ Чистъ генералски въпросъ! Въ селото Д. той намѣрилъ Яворова и отъ него ще можешъ да вземешъ най-точни свѣдѣния. Въ послѣдното село В. и не вжтрѣ въ селото, а вънъ, въ планината, имà срѣ-

ща и съ мене. Слѣдъ дълги обяснения прѣдъ 70—80 души отъ неговата и нашата чети и множество селяни благоволи да каже, че той е пратенъ да види дали населението е готово за възстание и, понеже не му се позволява отъ това население да влиза на вжтрѣ и да разпространява своитѣ жарки проповѣди, обѣща да се върне съ всичкитѣ си момчета вь България и да каже на онѣзи, които сж го пратили, да спратъ калнитѣ си дѣяния (изпращането на чети), които само деморализиратъ македонското население. Ако това не стане, обѣща да си даде оставката, защото той не искалъ да се цапа съ подобна каль. Но подлото си е всѣкога подло. На втория день отъ раздѣлата ни забравя обѣщанието си и, вмѣсто да поведе своитѣ пехливани къмъ България, той ги раздѣля на двѣ групи и ги разпраща по разни направления, а самъ съ нѣколко души потеглюва за България. При завръщането си минава прѣзъ едно село, дѣто отпослѣ и азъ минахъ. Тукъ бѣхме прѣдадени на турскитѣ власти, но се спасихме. Отъ изслѣдванията, които направихъ, се указа, че чорбаджиларитѣ сж били надумвани да прѣдаватъ и гонятъ вжтрѣшнитѣ чети, защото тѣ сж главната прѣчка, за да могатъ княза и Русия да излѣятъ благоволението си надъ цѣлата страна, като ѝ дарятъ свобода. Ето съ какви прѣстжпни агитации си служатъ пратеницитѣ на комитета. Можешъ самъ да сждишъ сега, като какви цѣли гони да постига вашия македонски комитетъ. Прѣдателството е въздигнато тукъ въ патриотическа добродѣтель. Прѣдъ нищо не се спиратъ, за да заграбятъ положението въ ржцѣтѣ си. Но ние ще се боримъ

мжжки и безъ да прибѣгвамє спрямо тѣхъ съ прѣдателство, което тукъ є най-лесно занятиє, пакъ ще побѣдимъ.“

Това сж думи, другари, на единъ човѣкъ, за главата на когото турското правителство обѣщава най-щедро възнаграждение. Това сж думи на единъ човѣкъ, който, даже ако всичкитѣ му другари сж разбойници, є достачъченъ, за да прикове на позорния стълбъ комитета на генералъ Цончева. Съ рискъ да повдигна справедливото негодование на тоя доблѣстенъ революционеръ и пламененъ апостолъ на свободата, азъ нє мога да не посоча неговата личность като най-силно изобличение и опозоряване на всичкитѣ комитетски дѣйствия тукъ и въ Македония. И тоя човѣкъ, който редъ години обикаля безопасно цѣла Македония да буди съзнанието на робътъ, днесъ разбойницитѣ емисари на комитета го прѣслѣдватъ и прѣдаватъ. По-голѣмъ позоръ азъ не познавахъ до сега подъ нашето небе!.

Учителътъ С. пише:

„Алексо, като узналъ, че є рѣшено да се убие отъ централния к-тъ, слѣдъ като се посъвѣтвалъ съ нѣкои върховисти, прѣминалъ Бѣласица и отишелъ въ с. Д. П. у прѣдсѣдателя на общината. Прѣзъ деньтъ свиква общинаритѣ и имъ казва че върховния комитетъ є скаранъ и отдѣленъ отъ централния, понеже послѣдния състоялъ отъ

*) Този Алексо, за когото се загатваше и по-рано, є осѫденъ на смъртъ отъ вѫтрѣшната организация за непоправимо блудство и за своеволни прѣдизвикателства на турскитѣ власти въпрѣки многократнитѣ мъмрения и забѣлѣжки на рѫководителитѣ тѣла вѫтрѣ.

даскали, които ни най-малко мислѣли за роба, а само за джебоветѣ си. Говорилъ имъ, че Г. Пенни мърсотии. За това трѣбвало да признаятъ за прѣбждатъ снабдени съ даръ оржжие и ако искали да видятъ свобода, защото той дѣйствувалъ съ Русия и България, безъ чиято помощь било немислимо нашето освобождение. Ето защо, казалъ той, азъ съмъ изпратенъ отъ комитета да събера махзари отъ цѣлия П-ки районъ и да му ги пратя, за да ви признае като свои хора. За това П. като центъръ на района трѣбва най-първо да удари общинския и кметски печати. Общината и кмета, обаче, не се съгласили, като казали, че тѣ си иматъ свое началство въ Македония и не искатъ да признаватъ друго. Тогава взелъ да ги заплашва съ клане, като отправялъ сжщитѣ заканвания и по мой адресъ. Азъ отидохъ при него, за да се разберемъ, но той не иска да се обяснява, понеже не могълъ да се бори устно съ даскалъ. На другия день поискалъ за послѣденъ пжть печатитѣ, но и тоя пжть не се съгласили, като му заявили, че тѣ си иматъ ржководитель и него слушатъ. Тогава, разяренъ отъ несполуката си, Алексо съ дружината си погегля въ 12 $^1/_2$ ч. по турски вечерьта да нападне кжщата, дѣто живѣехъ. На пжтя ги срѣща единъ нашъ и ги склонилъ да се върнатъ, като ги увѣрилъ, че сичко ще се уреди. Сжщия човѣкъ дохожда при мене и ми казва да се съглася за ударянето на печатитѣ, защото, ако не билъ той, щѣли да ме „убиятъ“. „Иди имъ кажи — извикахъ

азъ, — да додатъ: не мога да прѣдамъ населе нието само отъ страхъ“. Въоржжихъ се съ четирма другари и чакахъ цѣла нощь, но никой не се яви. Прѣдсѣдателя на общината, уплашенъ да не извърши Алексо нѣкоя лудость, та да пострада цѣлото село, свиква по малодушнитѣ общинари и безъ знанието ми ударили печатитѣ. Слѣдъ туй се втурна изъ районнитѣ села и по единъ насилственъ начинъ е изтръгвалъ махзари за върховния комитетъ. Наскоро пакъ се върна, забѣлѣза се отъ властьта, удари се край селото съ войска, вслѣдствие на което арестуваха около 23 души. Най послѣ, като видѣ, че населението не му дава приемъ като на комитетски пратеникъ, счете мене и В. К. като виновници и ни прѣдаде писменно на властьта, поради което ни и арестоваха.

„Такова бѣше поведението на Алекса, до като избѣгахъ съ другаря си отъ затвора. Забравихъ да спомена, че прѣди да ни прѣдаде, бѣ пратилъ единъ човѣкъ да ми каже, че ако не се махна отъ П. ще дойде въ училището да ме посѣче прѣдъ дѣцата. Това бѣ сжщия день, когато извърши и прѣдателството. Въ писмото си до мюдюрина пише, че ние сме били плѣнителитѣ на Мисъ Стонъ. Това писмо е изпратено по едно овчарче.

Съ другарски поздравъ С.“ ....

Ето какви свѣдѣния даватъ дѣйцитѣ отъ вжтрѣшната организация. Ето какъ безсрамно и светотатствено Върховния комитетъ се е запрѣтналъ да руши основитѣ на онова свещено зда-

ние, което маса самоотвержени борци и апостоли на свободата отъ години насамъ градятъ въ сърцето на Македония. Всѣки день пристигатъ свѣдѣния за позорни посѣгателства и интриги на комитетскитѣ разбойници. Завчера пристигна ужасната вѣсть за масови убийства на учители и дѣйци отъ вжтрѣшната организация. Нима всичко това *може* да бжде истина—ще кажете вие; нима може единъ комитетъ на *македонска организация* да се здружи съ разбойници, и посрѣдствомъ тѣхъ да убива най-бодритѣ синове на Македония? Да! Съ най-голѣма скрѣбь на душата си, ви казвамъ, че това е *истина*. Труповетѣ на звѣрски убититѣ наши другари въ Македония, нѣкои отъ които азъ лично познавамъ, като най-безкористни и идеални радѣтели за свободата на тая страна, мълчаливо изтръгватъ прѣдъ насъ тази грозна истина съ всичката ѝ потрѣстность! Изтръгватъ я тази истина отъ нѣколко мѣсеца насамъ и всички идейни другари на убититѣ въ България, но какъ да докажатъ тази истина прѣдъ българското общество? Може ли туй общество да се заведе тамъ при гробоветѣ на убититѣ, за да види съ очитѣ си, че звѣрщина безподобна по безчестието си е извършена надъ тѣхъ?

Никакви протести и обвинения не стрѣскатъ комитета въ неговата позорна дѣйность въ Македония. Само подържката и насърченията на високи политически и дворцови кржгове могатъ да оправдаятъ тая неизсушима негова жажда да разрушава, да убива, да прѣдателствува. Да. Националнитѣ стрѣмежи на официална България,

тъй картинно прѣдставени въ завчерашнитѣ митинги за Фирмилияна, и завѣтнитѣ мечти на българския тронъ не можеха да гледатъ спокойно на онова културно движение въ Македония, което туряше дебела черта върху всички черковни и национални интереси на македонския робъ. Не можеше да се остави свободно едно такова грозно и опасно за величието на България и нейната династия течение, което клонѣше да умаловажи и унищожи у робътъ чувството на „национална гордость“ и „църковно единство“, тъй скжпи и необходими за историческитѣ дертове на чорбаджийска България и нейния тронъ.

Доста бѣше да се почувствува, че това течение се развива и обхваща маситѣ, за да се издигне явно у насъ единъ комитетъ съ откритата тенденция да възобновява връзкитѣ между българския князъ и Македония. Тази е специалната задача на сегашния върховенъ македонски комитетъ. Тая задача, трѣбва да го признаемъ, той изпълнява достойно въ Македония. Агентитѣ му тамъ се титулиратъ прѣдставители на княза, на българското офицерство и на руския императоръ и отъ тѣхно име дѣйствуватъ на всѣкждѣ. Тѣ събиратъ махзари отъ населението, за да увѣрятъ своитѣ вдъхновители, че сж изпълнили славно своя освободителенъ дългъ. А тѣ пъкъ ще увѣрятъ княза, че наистина тамошното население очаква свободата си отъ него. Честити роби! . . .

А какво е поведението на комитета въ България? Като слѣди човѣкъ това, което пишатъ и приказватъ прѣдставителитѣ на македонската ор-

ганизация въ България, и като вземе за чиста монета всичко писано и казано отъ тѣхъ, ще дойде до заключение, че тия нещастници сж най-невиннитѣ хора на земята и най-злочеститѣ въ сжщото врѣме, понеже сж нападнати отъ свирѣпи вълци, готови всѣка минута да ги разкжсатъ. Тъй, до скоро тѣ наричаха мерзка клевета, че сж изпращали нѣкакви чети въ Македония, тѣ наричаха гнусни и подли лъжи подозрѣнията, че тѣ сж съзнателни орждия на дворцовата реакция у насъ. А днесъ пъкъ, когато по натискъ отъ вънъ българското правителство биде принудено да спрѣ врѣменно „легалнитѣ“ дѣйствия на пограничнитѣ имъ агенти, тѣ съ една безподобна византийщина се провикватъ къмъ правителството: „Дайте ни доказателства, че изпращаме чети въ Македония“. О, гнжсна човѣшка порода! Види се, че въ нашата клета България ще да има твърдѣ много тонковци, които могатъ отъ такъвъ единъ подълъ и лукавъ комитетски маниеръ да си правятъ заключение, че наистина комитетътъ съ чети работа нѣма. Българското правителство отлично знаеше, какво зърши комитетътъ въ Македония и нему и на умъ не минаваше да му бърка въ „патриотическитѣ“ начинания, но когато възгърмѣ нотата на султана и се повдигна въпроса за Фирмилияна, това правителство трѣбваше да позамаже очитѣ на свѣтътъ, както сж замазвани всѣкога при такива „критически“ за народа и църквата ни минути. Това е една твърдѣ понятна маниера на българскитѣ правителства. Винаги, когато ги поставятъ на тѣсно, тѣ пъкъ поставятъ на тѣсно македонскитѣ комитети. Така е и сега. Комитетътъ трѣбва да

нѣма и, увѣренъ съмъ, той нѣма нищо противъ тая мѣрка на правителството, защото зная, че по въпроса за Фирмилияна двѣтѣ тия учрѣждения сж напълно съгласни. Защо се вдига тогава тая врѣва за нѣкакви посѣгателства върху „легалната“ организация? За да се мами и заблуждава и тъй заблуденото българско общество; за да се прикриятъ грознитѣ дѣяния на комитета прѣдъ ония неоглашени съчувственици на македоно-одринското дѣло у насъ, които, ако биха само узнали какво върши тоя комитетъ въ Македония, биха се незабавно опълчили срѣщу него. Прѣдъ тоя именно страхъ комитетътъ отъ поемането на организацията и до сега най-безсрамно лъже и заблуждава българското общество. Въ това състои цѣлата му дѣйность въ България. Отначало, когато тукъ-тамъ ее издигнаха гласове за разцѣпление, комитетътъ прибѣгна до лъжата, че тия викове идатъ отъ лагера на Сарафова, който се боялъ отъ разкритията, що Цончевъ щѣлъ да извади прѣдъ обществото по неговитѣ злоупотрѣбления. Тая лъжа на врѣмето си имà благоприятенъ за комитета ефектъ. Но нататъкъ, когато върху комитета взеха да се сипятъ не само подозрѣния, а и обвинения, най-главното отъ които бѣше, че той се е обявилъ срѣщу вжтрѣшната организация и нейната независимость, тогава той прибѣгна до друга лъжа, но вече лъжа сатанинска, лъжа мръсна и безчовѣчна. Той протржби, че въ Македония се е загнѣздила една третя организация отъ разбойници, която е събличала и тероризирала мѣстното население и че тая организация прѣчела на комитета да се сношава направо съ сжщинската вжтрѣшна органи-

зация. Тази сатанинска клевета, пусната предпазливо отъ комитетския органъ, се поде отъ провинциалния официозъ на комитета в. „Струма“ и отъ нѣколко мѣсеца насамъ този фарашъ изхвърля такива гнусотии на обществения пазарь, че, ако рѣче човѣкъ да имъ повѣрва, би настръхнали всички косми на главата му. Какво можахме да сторимъ ние прѣдъ такива потрѣсващи разкрития? Само едно нѣщо: да кажемъ на комитета да свика конгресъ, въ който да обясни и докаже, че дѣйствително онова, което ние смѣтахме до тогава за вжтрѣшна организация, е една сбирщина отъ убийци и да му опрѣдѣлимъ линия на поведение. И казахме го гласно и високо това, алъ комитетътъ не счете за длъжность своя да освѣтли организацията. Той прѣдпочете да я храни само съ вѣстника си и да пръска своитѣ обвинения тайно чрѣзъ своитѣ многобройни агенти. Да ли наистина сж убийци и разбойници тия, които комитетътъ посочваше? Да ли наистина тѣ сж третя организация, която само граби и безчести македонското население? Този въпросъ трѣбваше да си зададатъ мнозина прѣдъ изблика отъ обвинения, които се сипѣха изъ органитѣ на комитета. Този въпросъ си зададохъ и азъ самичъкъ, макаръ и да бѣхъ дълбоко убѣденъ, че комитета на Цончева не е и не може да бжде комитетъ на м.-одринското дѣло тъй, както азъ го разбирамъ. Зададохъ си този въпросъ, защото допуснахъ, че е възможно да има и нѣщо истинско въ категоричнитѣ твърдѣния на комитета. Отъ нея минута и прѣстанахъ да коря и обвинявамъ, когото и да било и въ продължение на повече отъ два мѣсеца търсѣхъ само да узная

и намѣря истината. Днесъ тя е прѣдъ мене и азъ ще ви я съобща.

Всичкитѣ обвинения на комитета къмъ нѣкаква си третя организация сж коварни интриги и клевети, за да оправдае прѣстжпното си поведение въ Македония. Хората, които комитета смѣта за разбойници, сж отлични революционери, прѣдадени съ цѣлата си душа на освободителното дѣло. Тѣ се наричатъ разбойници, защото най-енергично се противятъ на комитетскитѣ домогвания; наричатъ се убийци, защото сж осждили на смъртъ нѣколко прѣдатели и блудници, които днесъ сж агенти на македонския комитетъ. Ето истината. Начело на вжтрѣшната организация днесъ стоятъ лица съ високи понятия за честь и революционно достоинство. Само онзи, що не се е срѣщалъ съ тѣхъ, само онзи, който не знае, какъ съ рискъ да изгубятъ всѣка минута живота си кръстосватъ Македония по 6 и по 8 мѣсеца непрѣкжснато, само той не може лесно да си прѣдстави, какъ пламенно и съ широко разбиране сж прѣдадени тѣ на дѣлото. Съ най-голѣмо възмущение отблъсвамъ и най-малкото подозрѣние върху тия хора. Единъ день, когато комитетътъ ще развърже устата си да разкрива и нѣща, които сега само злобно загатва, това перо съ още по-голѣма горещина ще защити честьта и достоинството на тия самоотвержени труженци, които и прѣдъ най-голѣмитѣ човѣшки изкушения стоятъ мжжки на краката си

като борци за свободата на единъ поробенъ народъ . . .

Азъ ще ви прочета тукъ и една декларация на вжтрѣшната организация, написана въ отговоръ на всички комитетски интриги и лъжи и за освѣтление главно на ония, които желаеха да знаятъ самата истина, въ числото на които бѣхъ и азъ. Ето и самата декларация:

„Комитетътъ въ България ви казва, че ние сме убийци, разбойници, па даже и развратници. Това насъ никакъ не ни очудва. Никой въ България не знае тъй добрѣ домогванията на комитета, както ние, които непосрѣдствено изпитваме тия домогвания, и никой, слѣдователно, въ България не може да счита комитетскитѣ клевети за тъй естествени, каквито ги считаме ние, и да гледа на тѣхъ тъй спокойно, както гледаме ние. Обаче намъ и на умъ не ни идва даже да се оправдаваме прѣдъ българското общество, защото сме твърдо убѣдени, че не е само върховния комитетъ, който ще пише историята на революционното движение въ Македония. На васъ, чиято съвѣсть е обезпокоена отъ обвиненията, що се сипятъ върху ни, ще кажемъ само слѣдното:

Ние сме убийци, защото осжждаме на смъртъ и прѣмахваме всички прѣдатели и доказани пакостници на революционното дѣло, на което сме раззавѣщали коститѣ си; ние сме раз-

бойници защото, изтръгваме доброволно и съ насилие пари отъ ония, които сж длъжни и могатъ да дадатъ, за да подготвяме революцията. Така ни е научила историята, така ни е училъ великия апостолъ на свободата Василъ Левски. Но ние не сме развратници! Развратници сж ония, които си служатъ съ прѣзрѣни и осждени отъ насъ прѣдатели и блудници, като ги провъзгласяватъ тукъ за прѣдставители на княза и руския императоръ.

Това е нашия отговоръ. Ние не мислимъ за България, но ще пазимъ Македония. Недъйте и вие мисли за Македония, но пазете България.“

Ето какви сж, другари, отношенията на двѣтѣ организации, вие разбрахте сега защо връзкитѣ между тия организации сж скжсани и защо тѣ въ послѣдно врѣме воюватъ по между си, както се съобщи на македонскитѣ дружества съ едно секретно окржжно отъ делегатитѣ на вжтрѣшната организация.

III.

Минавамъ къмъ послѣдния въпросъ, именно какво поведение трѣбва да държи учителя спрямо македонското движение въ България. Като казвамъ „учителя“, азъ не си правя илюзии, че всички учители въ България ще додатъ нѣкога до едно общо разбиране и до една обща тактика спрямо македонското движение. Даже и отъ сдруженото учителство, което безспорно е по-високо въ културно отношение отъ останалото, не можемъ да очакваме подобно нѣщо. Но въ това събрание,

което е дошло тукъ не да пиршествува, а да рѣшава въпроси отъ високо идеаленъ характеръ голѣмо единодушие по въпроса, който сега ни занимава, смѣтамъ да намѣря пълно съчувствие на мислитѣ, които тукъ ще изложа.

Безъ да повтарямъ казани вече думи, ще трѣбва тукъ да припомня само, че, когато е дума за македонски движения въ България, не трѣбва да разбираме само движенията на македонската организация, която само по себе си не прѣдставлява още нищо, а и движенията на цѣлата официална България, насочени къмъ Македония. Тия движения азъ ги обяснихъ достатъчно и нѣма нужда отново тукъ да ги излагамъ. Тъй че, когато ще говоримъ върху участието ни въ македонскитѣ движения у насъ, трѣбва най първо да опрѣдѣлимъ, какво поведение ще държимъ спрямо държавното или царското македонско движение и слѣдъ туй вече ще опрѣдѣляме отношенията си и спрямо македонската организация въ княжеството, която е едно клонче само отъ голѣмото македонско дърво, израстнало въ България.

Какво поведение можемъ да държимъ ние спрямо вълчия македонски апетитъ на днешната Българска държава? Можемъ ли ние да съчувствуваме на нейнитѣ завоевателни замисли, които хвърлиха широкитѣ народни слоеве въ най-голѣма мизерия и отчаяние? Можемъ ли ние да гледаме хладнокръвно къмъ нашитѣ държавници съ своята бѣсна жажда да разширяватъ прѣдѣлитѣ на България, да обединяватъ нѣкакъвъ бълг. народъ, като хвърлиха въ пропасть цѣлата страна? Можемъ ли ние да гледаме спокойно, какъ

безумни и алчни пакостници немилостиво разоряватъ цѣлъ единъ народъ, заради нѣкакъвъ никому вече непотрѣбенъ исторически идеалъ? Можемъ ли ние да се радваме, когато виждаме, че заради нѣкакви исторически и етнографически права на България, послѣднята се подлага на едно безчовѣчно изстискване, на едно жестоко изтезание и разорение? Можемъ ли ние да гледаме спокойно, какъ високоученитѣ професори отъ Висшето училище съ главатаритѣ на българскитѣ политически банди и всички високо-облагодѣтелствувани духовници, тлъсто-плащани „дѣйци“ и доволно дебели „писатели“, „апостоли“ и „борци“, можемъ ли да гледаме спокойно какъ тия платени български „патриоти“ най-бестидно лъжатъ по публичнитѣ мегдани българскитѣ граждани, че нѣкакво „черковно единство“, че нѣкакво „национално обединение“ ще ощастливи българския народъ? Може ли да не се свива душата ни отъ негодувание и възмущение, когато слушаме 25-годишнитѣ официални разбойници въ България, сѫщитѣ тия, които разориха и опропастиха страната, да канятъ българския народъ съ оружие въ ржка да защити нѣкакви черковни и национални права?

Можемъ ли да бѫдемъ хладнокръвни, когато виждаме, че заради личнитѣ дертове на нашата чорбаджийщина и нейния върховенъ господарь се готвятъ кръвни раздори съ нашитѣ близки съсѣди?

Можемъ ли, питамъ азъ, да гледаме спокойно всичко това?

Не! За честьта на учителството, онова учителство, което знае народнитѣ болки и страда-

ния, азъ не смѣя да допусна това. Не мога да допусна, че това учителство ще се солидаризира съ доказанитѣ злосторници на българския народъ, не мога да допусна, че то ще се захласне по развратната пѣсень на ония български доволници и охолници, които въ елно „обединение на нацията“ търсятъ не щастието на цѣлокупния български народъ, а пълното благо на неговитѣ потисници и грабители. Тѣ днесь сж готови да хвърлятъ цѣлия народъ на изтрѣбление, стига само да постигнатъ своитѣ стрѣмежи и желания, стига само да извоюватъ завѣтната си мечта: подъ височайшето покровителство на славния български тронъ да хвърлятъ безбоязнено и на широко своята грабителска мрѣжа. Да. Никакви други цѣли нѣма и не може да има тукъ. Ще повикаме на помощь цѣлата история на свободното княжество и тя ще потвърди тази истина. Ще повикаме на помощь режимитѣ въ България; ще повикаме на помощь всичкитѣ тѣхни кражби и злоупотрѣбления; ще повикаме на помощь всички насилия, беззакония, посѣгателства; ще повикаме на помощь военното положение, чергитѣ, вагонитѣ, хамбаритѣ; ще повикаме на помощь безусловнитѣ кражби или фондове, какго сж записани въ държавната терминология; ще повикаме на помощь кжщитѣ и чифлицитѣ на короннитѣ съвѣтници; ще повикаме на помощь селскитѣ училища съ цѣлата имъ покжщина; ще повикаме на помощь най-сѣтнѣ гладътъ и мизерията въ страната—и всички съ единъ гласъ ще извикатъ: да, това е истина!

Другари,

Прѣдъ такава грозна и потресваща картина, която прѣдставява българския народъ и която азъ се чувствувамъ слабъ да прѣдамъ съ всичкитѣ ѝ страхотии; прѣдъ такава една ужасна орисия, която е притиснала цѣлия обществень организъмъ, позволете ми да кажа съ умътъ си и душата си, че намъ прѣдстои единъ тежъкъ дългъ. Намъ прѣдстои да се опълчимъ съ всичката горещина на едно твърдо убѣждение, срѣщу това зловѣщо и убийствено брожение, което изкуствено се разпалва отъ заинтересувани кржгове и което клони да хвърли народа ни въ окончателно разорение и пропасть. Намъ прѣдстои ведно съ искренитѣ приятели на народа, които все не сж малко, да разпръснемъ онази мжгла, съ която враговетѣ на народното щастие систематически обвиватъ съзнанието на българския гражданинъ. Намъ прѣдстои да разкриемъ всичката пустота на ония идеи и идеали, които охолната и грабителска паплачь въспѣва по публичнитѣ площади. Намъ прѣдстои да разяснимъ на широкото общество, че „единството на българската народность и църква“ ще опропасти България, че това „единство“ крие въ себе си благодатъ само за грабителитѣ, а за българския народъ то носи само нескончаема взаимноизтрѣбителна сѣчь съ съсѣднитѣ сжщо като него ограбени и изсмукани народи. Намъ прѣдстои да всѣваме това съзнание у българския гражданинъ, за да може единъ день да насочи юмрука си къмъ своитѣ гробокопатели и да имъ каже, че тѣ трѣбва да се занимаватъ само съ България, а не и съ Македония.

Така азъ схващамъ отношенията на добросъвѣстния учитель спрямо македонствуващата българска държава и мисля, че въ тая минута азъ изразявамъ мислитѣ и чувствата на всички ви. Вие, които сте се събрали тукъ да говорите за просвѣтата народна, за длъжноститѣ на държавата къмъ тая просвѣта; вие, които сте дошли тука да говорите отъ името на единъ захвърлѣнъ народъ, комуто пращатъ само бирници и сждебдни пристави, не можете въ тая минута да го забравите, не можете въ тая минута да не извикате едногласно: „ние милѣемъ за тебе и ще сторимъ всичко, за да те избавимъ отъ бездната, къмъ която те тласкатъ твоитѣ управници и господари!“

Ако такива трѣбва да бждатъ отношенията ни спрямо държавното патриотическо настроение, само по себе си се разбира, че такива ще трѣбва да бждатъ и отношенията ни частно спрямо македонската организация въ България и нейното върховенство. Колкото е опасно за страната патриотическото настроение на държавническитѣ слоеве у насъ, толкова е опасно и настроението на македонскитѣ водители, когато се опитватъ да национализиратъ вълненията на македонскитѣ роби. Опасностьта въ такъвъ случай е еднаква както за България, така и за Македония. Прѣдъ такава опасность ние не можемъ да бждемъ спокойни наблюдатели, а ще трѣбва, колкото можемъ и съ каквото можемъ, да ѝ възпрѣпятствуваме. Казвамъ да ѝ възпрѣпятствуваме, съ каквото можемъ и колкото можемъ, защото наистина национализмътъ у насъ е цѣла стихия, вратътъ на която мжчно се прѣвива.

Едно врѣме азъ се забуждавахъ и мислѣхъ, че ние можемъ да наредимъ македонската организация въ България точно тъй, както го изискватъ културнитѣ интереси на Македония. Но по-умни другари отъ мене разклатиха това убѣждение, и азъ сега вече не мисля, че е по силитѣ ни да са боримъ съ тая стихия. Тя ще бѫде прѣмахната, може би, но слѣдъ десетки години, когато работния български народъ почне да мисли като насъ, да чуствува като насъ. А за сега тя е силна, непобѣдима. Но защото тя е силна и непобѣдима още не слѣдва, че трѣбва да я оставимъ свободна да бѣснѣе. Такава логика ще ни доведе до абсурдътъ, че всѣка борба въ живота е излишна, щомъ като тя не може да се увѣнчае съ моменталенъ успѣхъ. Ако не сме въ състояние да побѣдимъ, тогава нека само протестираме, нека осѫждаме, нека осмѣйваме, нека компрометираме, нека издигаме постоянно гласътъ си въ защита на правдата и свободата. Това трѣбва да направимъ особно сега, когато единъ генералски комитетъ се е запрѣтналъ да унищожава свободната революционна мисъль у македонския робъ. Поне частно къмъ тоя комитетъ ние можемъ да бѫдемъ силни, особено като се знае, че у насъ тъй или инакъ се е установило положението, какво македонската организация въ България е легална и безъ всѣкаква власть надъ вѫтрѣшната революционна организация. Може българското правителство да провъзгласява тукашната организация за легална, само когато му натриятъ носътъ отъ вънъ; може комитетътъ да я провъзгласява за легална само, защото е опасно да се узакони нейната нелегалность,

обаче, ние трѣбва да я провъзгласимъ за легална, само защото тя трѣбва да бжде такава и ще искаме всѣкога да бжде такъва, защото въ такъвъ духъ сж нейнитѣ статути. Ще експлоатираме просто, туй по неволя, може би, създадено законоустройство и ще осжждаме и компрометираме прѣдъ нашия и чуждия свѣтъ всѣкога едно върховенство на организацията, когато то си позволи да потжпква нейнитѣ статути, както напр. днесъ прави комитета на генералъ Цончевъ. Вие чухте какво става въ Македония, вие чухте, че тамъ по най-звѣрски начинъ се убиватъ наши другари само за това, че се борятъ за свобода, но не и за „национално единство“, вие чухте какъ се развращава клетото население въ Македония, че нъкакъвъ князъ и Русия ще го освободятъ и ощастливятъ. Можемъ ли да нѣмѣемъ прѣдъ всичко това? Можемъ ли да не нададемъ протестуващъ викъ, когато сме убѣдени, че добрѣ разбранитѣ интереси на България ни налагатъ тая длъжность? Тукъ вече не Македония ще имаме прѣдъ видъ, защото за нея има кой да се грижи, а самата България, къмъ която имаме сжщитѣ задължения, както и другаритѣ ни въ Македония къмъ своята родна страна. Въ България има маса свѣтъ непричастенъ къмъ генералскитѣ дертове, неспособенъ да таи въ душата си коварни планове, ала той е горчиво заблуденъ и измаменъ. Нека поне нему отворимъ очитѣ, нека поне безсъзнателнитѣ орждия на единъ хитъръ и демонски планъ откжснемъ отъ дънера на реакцията. А това ще направимъ съ едно безжалостно разкриване на всички позорни дѣяния въ Македония,

съ едно безпощадно опорочване на всички исторически и национални идеали. Така само ще изпълнимъ ние своя дългъ като учители и близки приятели на народа.

Днесъ сме свидѣтели на едно силно брожение въ срѣдата на македонската организация. Много умове се избистрюватъ, много съвѣсти се пробуждатъ. Нека и ние се притечемъ на помощь, за да организираме тия умове и тия съвѣсти. Нека способствуваме да се създаде у насъ едно крѣпко течение въ македонскитѣ кржгове, което всѣкога да бжде смѣлъ изобличитель на противонароднитѣ реакционерни замисли, колкото и мощни да сж тѣ; нека подкрѣпимъ разпокжсанитѣ тия сили, които днесъ на официалната измама и лукавщина искатъ да противопоставятъ истината и съвѣстьта. Не пари вече ще събираме отъ българското общество, а ще компрометираме прѣдъ него народоубийственитѣ замисли на българската династия и на българския държавникъ. Не за халътъ на македонеца ще разправяме ние на туй общество, а за неговия собственъ халъ и за неговата близка участь, ако продължава да не дири смѣтка отъ своитѣ управници. Нека тогава подадемъ ржка на всичкитѣ искрени народни дѣйци и наедно съ тѣхъ нека пробуждаме политическото съзнание на потиснатия народъ, за да се свѣсти и помжчи да каже единъ денъ на своитѣ водители: „вашата кжща е тукъ и за нея само ще се грижите“. Нека въ сжщото врѣме подкрѣпимъ и ония съчувственици на м.-одринското дѣло тукъ, които сжщо тъй като насъ щадятъ спокойствието на България и

искренно желаятъ свободата на Македония, и нека слѣдъ това бждемъ увѣрени, че сме изпълнили единъ граждански дългъ къмъ страната, която ни храни, а заедно съ това и къмъ оная страна, която има за сега само единъ идеалъ — да се отърси отъ дълговѣковното политическо робство.

Книгата „Македонскиятъ въпросъ и учителя“ се намира за продань въ:

Книжарница Хр. Олчевъ	София
„ „Македония“	„
Ст. Георгиевъ—книжарь	Варна
П. Генадиевъ	Пловдивъ
Подвижната контора на Ив. Владовъ	Търново
Книжарница „Наука“	Габрово
П. Т. Цвѣтковъ, учитель	Плѣвенъ
Станимиръ Мановъ	Дупница
Македонското дружество	Дрѣново
Книжарница на В. Мариновъ . . .	Провадия
„ „ Г. Палашевъ . .	Бѣла-Слатина
„ „ Д. Коларовъ . . .	К. Агачъ
„ З. Тонкинъ	Трънъ

По поискване се изпраща отъ:
автора ѝ—София, р. в. „Съзнание“ за Д. Димовъ
и отъ печатница „Изгрѣвъ“—Кюстендилъ

— ! ! САМО ВЪ ПРѢДПЛАТА ! ! —